

OKVIRNA STRATEGIJA ZA PROVEDBU KONVENCIJE O PREVENCIJI I BORBI PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U PORODICI U BOSNI I HERCEGOVINI ZA PERIOD 2015. – 2018.

SADRŽAJ

Uvod	2
Metodologija izrade Strategije	3
Analiza situacije	3
Analiza zainteresiranih strana	4
Definiranje strateškog okvira	4
Utvrđivanje strateških pitanja, ciljeva, programa i aktivnosti	4
Kreiranje okvira za praćenje i evaluaciju	4
Ključni principi Strategije	6
Opseg Strategije	8
Analiza situacije u oblasti prevencije i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u BiH	10
Sveobuhvatna, djelotvorna i inkluzivna prevencija nasilja nad ženama i nasilja u porodici	10
Multidisciplinarni i koordinirani sistem zaštite žrtava nasilja nad ženama i nasilja u porodici	15
Pretpostavke za kažnjavanje počinitelja nasilja nad ženama i nasilja u porodici i osigurati pristup pravdi žrtvama	20
Okvir za kreiranje i praćenje provedbe integriranih i rodnoosjetljivih politika za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici	25
Strateški okvir	28
Strateški ciljevi i programi za provedbu Konvencije Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici 2015-2018	32

UVOD

Okvirna Strategija za provedbu Konvencije Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (u daljnjem tekstu: Strategija) ima za cilj da osigura dosljednu, kvalitetnu i djelotvornu provedbu ove Konvencije Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (u daljnjem tekstu: Konvencija) u Bosni i Hercegovini (BiH). Konvencija je usvojena 11. maja 2011. godine u Istanbulu. Naime, nakon niza preporuka Vijeća Evrope o zabrani diskriminacije na osnovu spola i zaštiti od nasilja, koje su imale za cilj postavljanja zajedničkih ciljeva i minimuma zajedničkih standarda za države članice, ali nisu imale pravno obavezujući efekt, Konvencija predstavlja prvi pravno obavezujući akt Vijeća Evrope u oblasti sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama. Po svojoj prirodi, ovaj akt ne mora biti direktno primjenjiv u državama potpisnicama, ali zahtijeva posebno prilagođavanje zakonskih i institucionalnih okvira država potpisnica radi njene uspješne implementacije.

BiH je 07. novembra 2013. godine postala 6. zemlja članica Vijeća Evrope koja je ratificirala Konvenciju. Ovim se BiH obavezala na poduzimanje zakonodavnih i drugih mjera radi osiguranja pravnog, institucionalnog i organizacionog okvira za prevenciju nasilja nad ženama, zaštitu žrtava nasilja te kažnjavanje počilaca nasilja. Strategija predstavlja sveobuhvatan okvir kojim se definira način provedbe Konvencije u BiH i usklađivanja pravnog i institucionalnog okvira sa odredbama Konvencije, prioriteta u oblasti prevencije i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, odgovorne institucije, kao i okvir za praćenje provedbe i izvještavanje o provedbi Strategije, a samim tim i Konvencije.

BiH, Republika Srpska (RS) i Federacija BiH (FBiH) su do sad poduzele niz mjera za uspostavljanje zakonodavnog, institucionalnog i organizacionog okvira za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici, što predstavlja jednu od najčešćih i najrasprostranjenijih vrsta nasilja nad ženama. Ovi napori su rezultirali ne samo donošenjem posebnog zakonskog okvira za prevenciju i suzbijanje nasilja u porodici, već i novih institucionalnih i organizacionih aranžmana kojima se nastoji osigurati multidisciplinarni pristup zaštiti žrtava nasilja, te efikasno kažnjavanje počilaca. Ovo je rezultiralo i većim stepenom šire društvene svijesti o problemu nasilja, te boljim shvatanjem nasilja u porodici kao društvenog, a ne privatnog problema. Ipak, relevantne analize i istraživanja su pokazali da su razmjere nasilja nad ženama i nasilja u porodici i dalje velike u BiH. Prema istraživanju o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja prema ženama u BiH, čak 47,2 posto žena je tokom odraslog života bilo bar jednom izloženo bar jednom obliku nasilja, dok je u toku 12 mjeseci koji su prethodili istraživanju u takvoj situaciji bilo 11,9 posto žena.¹ Ovo istraživanje je također pokazalo da nasilje ima različite, većinom nevidljive forme, da žrtve nasilja ni same ne prepoznaju različite vrste nasilja, niti sebe kao žrtve, te da veoma slabo poznaju mehanizme zaštite, a još manje im se obraćaju, najčešće zbog manjka povjerenja u subjekte zaštite.

Iz ovih razloga, neophodno je poduzimati daljnje strateške mjere za osiguranje prevencije nasilja, kako nasilja u porodici, tako i nasilja nad ženama u širem smislu, te osigurati kvalitetne, djelotvorne i kredibilne mehanizme zaštite žrtava nasilja i efikasnog gonjenja počilaca u cilju smanjenja tolerancije nasilja kako od pojedinaca, bilo da su počinioci ili žrtve, relevantnih institucija, tako i od društva u cjelini. Ova Strategija definira spomenute strateške mjere i određuje opredjeljenje institucija u BiH za strateško djelovanje na prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

¹ Babović, M., Pavlović, O., Ginić, K., Karadinović, N. (2013) *Rasprostranjenost i karakteristike nasilja prema ženama u BiH*, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, str. 19.

METODOLOGIJA IZRADE STRATEGIJE

Metodologija izrade Okvirne Strategije za provedbu Konvencije Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici 2015-2018 sastoji se iz nekoliko ključnih segmenata:

1. Analiza stanja
2. Analiza zainteresiranih strana
3. Definiranje strateškog okvira
4. Utvrđivanje strateških pitanja, ciljeva, programa i aktivnosti
5. Kreiranje okvira za praćenje i evaluaciju.

ANALIZA SITUACIJE

Analiza situacije je početni korak u svakom procesu strateškog planiranja. Ona ima za cilj da identificira kontekst u kojem se odvija strateško planiranje. Ovaj kontekst uključuje vanjsko okruženje i unutrašnje resurse za definiranje, ali i provođenje strateškog plana ili strategije. Obično se za potrebe analize situacije provodi SWOT (strengths, weaknesses, opportunities, threats) analiza i PESTLE (political, economic, social, technological, legal, environmental) analiza. Dok se SWOT analiza odnosi i na unutrašnje i vanjske faktore koji mogu utjecati na strateško planiranje i provedbu strategije, PESTLE analiza je "alat za analizu vanjskih trendova."² Pored ove dvije metode, može se primijeniti i "Analiza resursa"³ koja kombinira metode SWOT i PESTLE.

Za potrebu izrade analize situacije u procesu koji prethodi izradi Okvirne Strategije Konvencije Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici 2015-2018 bilo je potrebno provesti sveukupnu Analizu resursa. Izbor ove metode je naročito značajan jer je u oblasti sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici provedeno mnogo aktivnosti i postignuti su značajni rezultati. Resursi se u ovom kontekstu odnose na zakonske, političke, institucionalne, organizacione, ljudske, materijalne i tehničke resurse. Treba imati u vidu da ova oblast ne zahtijeva rad ispočetka, već u najvećoj mjeri nadogradnju i sistematizaciju već postojećih procesa i resursa, kao i njihovo usklađivanje sa standardima koje nalaže Konvencija.

Za potrebu izrade Strategije provedena je SWOT analiza među institucijama koje raspolažu sa najviše informacija o postignutim rezultatima, izazovima, te resursima u oblasti sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, konkretnije Agencijom za ravnopravnost spolova BiH, Gender Centrom FBiH i Gender centrom Republike Srpske. Ovom analizom su identificirane ključne snage i slabosti, te prilike i izazovi, a koja je obuhvatila i Analizu resursa. SWOT analiza je dopunjena okvirnom analizom obaveza koje proizilaze iz Konvencije i definiranjem ključnih oblasti obaveza prema poglavljima Konvencije. Obaveze su precizirane uz pomoć Obrazloženja koje služi za tumačenje Konvencije⁴ te su one uzete kao parametri za preliminarnu ocjenu usklađenosti zakona, institucija i praksi u BiH sa standardima koje definira Konvencija. Ova analiza je urađena na osnovu dostupnih izvještaja Agencije za ravnopravnost spolova i gender centara

² UNDP (2010) *Priručnik za strateško planiranje*, str. 20.

³ Ibid, str. 21.

⁴ Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - Obrazloženje (zvaničan prijevod na jezike BiH Treaty CETS No. 210 Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence and explanatory report, 2011, dostupno na http://www.arsbih.gov.ba/images/documents/CAHVIO/cahvio_explanatory_b.pdf).

F BiH i Republike Srpske, te relevantnih izvještaja i analiza nevladinih organizacija. Analiza stanja po relevantnim oblastima slijedi dalje u tekstu.

ANALIZA ZAINTERESIRANIH STRANA

Radi definiranja članstva u stručnom timu/Radnoj grupi za izradu Strategije, kao i radi planiranja provedbe i praćenja Strategije, provedena je analiza zainteresiranih strana. Zainteresirane strane su one koje imaju interes za i utjecaj na određenu politiku. Njihov interes i utjecaj mogu biti različiti i njima se treba upravljati u svrhu uspješne provedbe Strategije, a radi formiranja savezništva, okupljanja oko zajedničkih ciljeva, preuzimanja konkretnih aktivnosti i smanjenja rizika od neispunjenja definiranih ciljeva.

Analiza zainteresiranih strana radi izrade, ali i praćenja Strategije je rezultirala formiranjem Radne grupe sa slijedećim članstvom:

- Agencija za ravnopravnost spolova BiH
- Gender Centar FBiH
- Gender centar Republike Srpske
- Ministarstvo porodice, omladine i sporta Republike Srpske
- Ministarstvo pravde BiH
- Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
- Ministarstvo vanjskih poslova BiH
- Agencija za statistiku BiH
- Ministarstvo sigurnosti BiH
- Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH
- Parlamentarna skupština BiH.

DEFINIRANJE STRATEŠKOG OKVIRA

Strateški okvir čine ključni dokumenti u oblasti ravnopravnosti spolova i sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Strateški okvir osigurava da se strateško planiranje odvija u sklopu ustavnih, zakonskih i političkih okvira, nadležnosti i obaveza BiH.

UTVRĐIVANJE STRATEŠKIH PITANJA, CILJEVA, PROGRAMA I AKTIVNOSTI

Strateška pitanja su definirana na osnovu nalaza analize resursa, odnosno SWOT analize, a u odnosu na vrijednosti kojima se stremi, odnosno obaveza koje proizilaze iz Konvencije Vijeća Evrope. U tom smislu, strateška pitanja proizilaze iz definiranih nedostataka ili neadekvatnosti u postojećem sistemu, a u odnosu na postavljeni standard. U ovoj fazi planiranja definiran je i vremenski okvir za postizanje strateških ciljeva.

U slučaju planiranja Strategije, standard i vrijednosti su postavljene samom Konvencijom. Ove vrijednosti su okvirno definirane ključnim ciljevima Konvencije, te su ove vrijednosti definirane i kao vizija Strategije te individualni strateški ciljevi. Radna grupa je koristila strateška pitanja da ih putem pozitivnih formulacija⁵ transformira u strateške ciljeve, vodeći se također principom SMART (specific - konkretno, measurable - mjerljivo, achievable - moguće postići, realistic - realno, and time bound - vremenski ograničeno) kod definiranja četiri strateška cilja.

KREIRANJE OKVIRA ZA PRAĆENJE I EVALUACIJU

⁵ UNDP, op.cit., str. 25.

Praćenje dinamike i uspješnosti realizacije se vrši na osnovu definiranih indikatora provedbe. Indikatori su definirani na nivou strateških programa i strateških ciljeva i kvalitativni su, najvećim dijelom, po svojoj prirodi. Indikatori na nivou aktivnosti, uz indikatore za strateške programe, mogu biti definirani u pojedinačnim operativnim planovima institucija. Ovi indikatori su dobri pokazatelji dinamike rada i eventualnih prepreka u radu. Međutim, u svrhu praćenja suštinske primjene Strategije i izvještavanja prema Vijeću Evrope, indikatori na nivou strateških programa i strateških ciljeva će pokazati nivo promjene koji je postignut provedbom Strategije.

Koordinacija, provođenje, praćenje i procjena politika i mjera predviđenih Strategijom vršit će se u skladu sa nadležnostima utvrđenim Ustavom BiH, te članom 10. Konvencije.

Vlada Republike Srpske, odnosno Vlada Federacije Bosne i Hercegovine će odrediti koordinaciona tijela za teritoriju Republike Srpske, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine. Ova koordinaciona tijela će biti zadužena i za pripremu izvještaja o provedenim mjerama i politikama iz Strategije na teritoriji entiteta, koji će biti sadržani u Izvještaju o zakonodavnim i drugim mjerama, koji Bosna i Hercegovina podnosi nezavisnom međunarodnom mehanizmu za praćenje provođenja Konvencije (GREVIO i Komitet članica). Izvještaj koji Bosna i Hercegovina podnosi međunarodnom mehanizmu za praćenje provođenja Konvencije bit će dostavljen na prethodnu saglasnost Vladi Republike Srpske u dijelu koji se odnosi na Republiku Srpsku, odnosno Vladi Federacije Bosne i Hercegovine u dijelu koji se odnosi na Federaciju Bosne i Hercegovine.

KLJUČNI PRINCIPI STRATEGIJE

Ključni principi Strategije za provedbu Konvencije Vijeća Evrope za prevenciju i borbu protiv nasilja nad ženama

- ✓ Dužna pažnja i obaveze države
- ✓ Suštinska ravnopravnost spolova i ukidanje diskriminacije nad ženama po svim osnovama
- ✓ Integrirane i rodnoosjetljive politike prevencije, zaštite i kažnjavanja

Konvencija Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici predstavlja okvir za kreiranje Strategije za njenu provedbu u BiH. Strategija, kao takva, preuzima i njene ključne principe, te ih definira kao svoja temeljna polazišta, stavove i vrijednosti. Ovi principi proizilaze iz dokazane prirode nasilja nad ženama i nasilja u porodici, njihovih uzroka i posljedica, te implikacija i cijene koju društva plaćaju zbog ove vrste nasilja. Naime, iako nije ograničeno samo na jedan spol, rodnozasnovano nasilje nesrazmjerno više pogađa djevojčice i žene i ono je "manifestacija historijskih nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca, koji su doveli do dominacije i diskriminacije muškaraca nad ženama, kao i do sprečavanja napredovanja žena u punoj mjeri".⁶ Pored toga, nasilje nad ženama i djevojčicama predstavlja kršenje njihovih ljudskih prava, a djeca su često i žrtve i svjedoci nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Uzimajući u obzir koliku štetu nasilje nad ženama i nasilje u porodici donosi društvu, naročito uzimajući u obzir nasilje kao rezultat međugeneracijskog prijenosa i faktor kriminogenog ponašanja, te cijene nasilja u smislu gubitka radne snage i društvenog kapitala, povećanih troškova zdravstvene i socijalne zaštite, ulaganja u agencije za provođenje zakona i troškove sudskih postupaka, te troškove izvršenja sankcija protiv počinitelja, kao logično se nameće preuzimanje obaveza od strane BiH i svih nadležnih institucija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici, te odgovornosti za kreiranje adekvatnog zakonodavnog, institucionalnog i organizacionog okvira za

prevenciju i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Posmatrajući nasilje nad ženama i nasilje u porodici na ovaj način, dolazi se do neizbježnog zaključka da je rodnozasnovano nasilje rezultat društvenih odnosa i samim tim i društveni problem, tako da društvo, odnosno država treba da preuzme odgovornost za njegovo rješavanje. Pored toga, nasilje nad ženama predstavlja oblik kršenja ljudskih prava, pa, prema Obrazloženju Konvencije, "Članice su obavezne da organiziraju svoj odgovor na sve oblike nasilja obuhvaćene ovom konvencijom tako da nadležni organi mogu prilježno da sprečavaju, istražuju, kažnjavaju i osiguraju reparaciju za takva djela nasilja. Ako u tome ne uspiju, država je odgovorna za čin koji bi inače bio isključiva odgovornost aktera koji ne istupa u ime države".⁷ Ovim se **dužna pažnja i obaveze države** (BiH i nadležnih institucija) u smislu prevencije i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici definiraju kao prvi ključni princip kojim će se voditi Okvirna Strategija za provedbu Konvencije.

Neravnopravnost spolova je i uzrok i posljedica nasilja nad ženama, te je kao takvu potrebno posebno adresirati. Ovaj kompleksni društveni problem proistječe prvenstveno iz tradicionalnih rodni nejednakosti, nejednakih šansi za muškarce i žene u obrazovnim, poslovnim i drugim sferama života, patrijarhalnog poimanja uloge žene u porodici i društvu, te diskriminatornih politika i praksi. Potrebno je, međutim, posebno naglasiti da Konvencija insistira na nizu nediskriminirajućih osnova za prevenciju nasilja, zaštitu

⁶Preambula Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

⁷Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - Obrazloženje, Tačka 59.

žrtava od nasilja, te kažnjavanje počinitelaca, uključujući spol, rod, rasu, boju kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili neko drugo mišljenje, nacionalno ili društveno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovinu, rođenje, seksualno opredjeljenje, rodni identitet, uzrast, zdravstveno stanje, invaliditet, bračno stanje, status migranta ili izbjeglice, ili neki drugi status.⁸***Osiguranje suštinske ravnopravnosti spolova i ukidanje diskriminacije nad ženama po svim osnovama*** je drugi ključni princip ove Strategije.

Manifestacije i posljedice nasilja su višedimenzionalne, sa zdravstvenim, socijalnim, ekonomskim i kaznenim implikacijama za žrtvu i počinioca. One trebaju biti posmatrane kroz prizmu rodnih nejednakosti, kao posljedice diskriminacije žena, te njihovog nejednakog pristupa obrazovanju i zaposlenju, te nizu drugih privilegija. Iz tog razloga je ovom problemu neophodno pristupiti na holistički, interdisciplinarni i rodnoosjetljiv način, uključujući opće i specijalizirane usluge iz različitih oblasti radi zaštite žrtve (obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita) te procesuiranja i gonjenja počinioca i njegovog daljnjeg tretmana (policija, pravosuđe, zavodi za izvršenje krivičnih sankcija, zdravstvene ustanove). Ostvarenje ovakvog sveobuhvatnog pristupa, kakvog nalažu odredbe Konvencije, zavisi u najvećem dijelu od ***kreiranja integriranih i rodnoosjetljivih politika prevencije, zaštite i kažnjavanja***, što je treći ključni princip ove Strategije. Integrirane politike su one koje su zasnovane na relevantnim podacima i dokazima, koje se razvijaju uz široke konsultacije sa stručnjacima, nevladinim organizacijama i javnosti, te one koje garantiraju interdisciplinarni i koordiniran pristup prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici sa osiguranim finansijskim sredstvima za provedbu. Rodnoosjetljive politike, kao neophodnost u sklopu integriranih politika o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama, podrazumijevaju one koje su bazirane na shvatanju da muškarci i žene nisu jednaki, pa zbog toga imaju različite potrebe, ali i šanse, mada im, u suštini, kao ljudskim bićima pripadaju jednaka prava, uz mogućnost afirmativne akcije za one kojima je, zbog dokazane diskriminacije ili neravnopravnosti, potrebna.

⁸Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - Obrazloženje, Tačka 53.

OPSEG STRATEGIJE

Okvirna Strategija za provedbu Konvencije Vijeća Evrope za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici se donosi za period od četiri godine - od 2015. do 2018. godine. Vremenski okvir ove Strategije se djelomično podudara sa entitetskim strategijama za borbu protiv nasilja u porodici, imajući u vidu da je Strategija FBiH za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici donesena za period 2013. - 2017. g., da je Strategija za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj za period 2009. - 2013. istekla a da je u planu usvajanje nove Strategije za suzbijanje nasilja u porodici 2014. - 2019. godina do kraja 2014. godine. Strateškim dokumentima Republike Srpske i FBiH će se pratiti provođenje Konvencije o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici, u dijelu nasilja u porodici. U vezi s tim, namjera ove Strategije je da posluži kao platforma i za kreiranje i implementaciju entitetskih strategija, sa kojima će biti osigurana međusobna harmonizacija. Na taj način, ova Strategija pruža sveobuhvatan okvir koji uključuje i strateške prioritete koji odgovaraju onima koji su definirani entitetskim strategijama, ali i strateške programe za koje su odgovorne institucije na nivou BiH.

Posebna dodana vrijednost ove Strategije je njena sveobuhvatnost i različiti segmenti prevencije i borbe protiv nasilja nad ženama koje ona obuhvata, uzimajući u obzir da se strategije Republike Srpske i FBiH za sprečavanje i borbu protiv nasilja odnose samo na nasilje u porodici, a ne na nasilje nad ženama u širem smislu. Neophodno je, međutim, naglasiti da je Strategija kreirana u suglasju sa drugim strateškim dokumentima i akcionim planovima koji se u svojim pojedinim dijelovima bave pitanjem sprečavanja i suzbijanja nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Ključna ciljna grupa ove Strategije su potencijalne i stvarne žrtve nasilja nad ženama i nasilja u porodici, a one obuhvataju sve žrtve različitih vrsta nasilja nad ženama i nasilja u porodici, bez obzira na njihovu nacionalnu, vjersku pripadnost ili neki drugi status.

Okvir za donošenje i implementaciju Strategije čini Konvencija Vijeća Evrope za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. U tom kontekstu, neophodno je sagledati ključne ciljeve ove Konvencije:⁹

KLJUČNI CILJEVI

KONVENCIJE VIJEĆA EVROPE ZA PREVENCIJU I BORBU PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U PORODICI

- *Zaštita od nasilja i sprečavanje, procesuiranje i eliminiranje svih vidova nasilja nad ženama i nasilja u porodici*
- *Doprinos suzbijanju svih oblika diskriminacije žena i promoviranje suštinske jednakosti žena i muškaraca, uključujući osnaživanje žena*
- *Izrada sveobuhvatnog okvira, politika i mjera zaštite i pomoći svim žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici*
- *Unapređenje međunarodne saradnje u eliminiranju svih vidova nasilja nad ženama i nasilja u porodici*
- *Pružanje podrške i pomoći svim uključenim organizacijama i organima unutrašnjih poslova radi djelotvornije saradnje i sveobuhvatnog pristupa pitanju eliminiranja nasilja nad ženama i nasilja u porodici*

⁹Član 1. Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Konvencija obuhvata sve neophodne aspekte prevencije nasilja nad ženama, zaštite žrtava nasilja, procesuiranje počinitelaca, te osiguranja naknade štete oštećenima. Kroz ova četiri ključna aspekta Konvencije prožeti su opći principi dužne pažnje i obaveza BiH i nadležnih institucija, zabrana diskriminacije, integrirane i rodnoosjetljive politike, dok se specifični dijelovi vezani za migracije i azil mogu povezati sa aspektom zaštite žrtava nasilja, a međunarodna pravna pomoć i zaštita tajnih podataka sa dijelovima koji se tiču efikasnog procesuiranja počinitelaca i osiguranja naknade štete oštećenima.

Iz tog razloga, Okvirna Strategija za provedbu Konvencije definira četiri strateška pitanja, u skladu sa četiri ključna elementa dužne pažnje, na taj način stavljajući poseban naglasak na obaveze BiH i nadležnih institucija u ove četiri oblasti, ali uz poštivanje ključnih principa Strategije, te osiguranja mehanizama za praćenje provođenja Strategije na osnovu relevantnih podataka i za izvještavanje generalnom sekretaru Vijeća Evrope u saradnji sa Ekspertnom grupom za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - GREVIO.

Ključni segmenti Konvencije

- **Integriranje politika i prikupljanje podataka**
- **Prevencija**
- **Zaštita i podrška**
- **Materijalno krivično pravo**
- **Migracije i azil**
- **Međunarodna saradnja**

ANALIZA SITUACIJE U OBLASTI PREVENCIJE I BORBE PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U PORODICI U BIH

S obzirom da su institucije BiH, Republike Srpske i FBiH, te nevladine organizacije uložile značajne napore u kreiranje zakonodavnog, institucionalnog i organizacionog okvira za prevenciju i borbu protiv nasilja nad ženama, iako sa naglaskom na nasilje u porodici, te da su u odnosu na odredbe Konvencije postignuti značajni rezultati u kreiranju pretpostavki za sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici, izradi ove Strategije prethodila je detaljna analiza postignutih rezultata, ali i značajnih problema koji još uvijek ili nisu adresirani, ili pokušaji njihovog rješavanja još uvijek nisu dali željene rezultate.

Analiza snaga i slabosti, ali i prilika i prijetnji, koja je činila sastavni dio metodologije za izradu ove Strategije, ukazala je na niz dosadašnjih rezultata rada nadležnih institucija u BiH, koji po svojoj prirodi već predstavljaju ispunjenje zahtjeva Konvencije, odnosno primjenu njenih odredbi, ali je identificirala i oblasti gdje je potrebno uložiti dodatne napore radi dostizanja standarda koje postavlja Konvencija. Nalazi analize su poslužili za definiranje strateških pitanja, a nakon toga i strateških ciljeva i programa.

Analiza koja slijedi je urađena prema strateškim oblastima.

SVEOBUHватNA, DJELOTVORNA I INKLUZIVNA PREVENCIJA NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U PORODICI

BiH raspolaže kvalitetnim pravnim, međunarodnim i domaćim, okvirom kojim se kreiraju pretpostavke za prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Pored međunarodnih pravnih dokumenata, koji su sadržani u Ustavu BiH i čine njegov sastavni dio, pa su tako i direktno primjenjivi, uključujući naročito dokumente o zaštiti ljudskih prava, a u ovom kontekstu i posebno bitnu Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), potpisani su i ratificirani i drugi međunarodni pravni akti i dokumenti kojima se stvara zakonska osnova kao vid opće prevencije nasilja nad ženama i nasilja u porodici (više u Poglavlju "Strateški okvir" za iscrpnu listu međunarodnih dokumenata).

Domaći pravni okvir je sveobuhvatan. Ustavi BiH, Republike Srpske i FBiH garantiraju zabranu diskriminacije na osnovu spola, između ostalih osnova, kao preduvjet za prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici na nivou jednog od ključnih uzroka i posljedica ovih vrsta nasilja. Pored toga, BiH, Republike Srpska i FBiH su usvojile niz zakonskih akata koji zabranjuju diskriminaciju na osnovu spola, inkriminiraju različite oblike nasilja nad ženama i nasilja u porodici te posebno propisuju zaštitu od diskriminacije i nasilja u porodici. U ovom smislu je naročito važno uzeti u obzir Zakon o ravnopravnosti spolova BiH,¹⁰ koji zabranjuje diskriminaciju na osnovu spola i spolne orijentacije u svim sferama života, te daje definiciju diskriminacije na osnovu spola kao "svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba, zasnovano na spolu, zbog kojeg se osobama ili grupi osoba otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda."¹¹ U ovom kontekstu, i različite vrste nasilja po osnovu spola se smatraju oblicima diskriminacije, odnosno kršenjem ljudskih prava. Zakon o zabrani diskriminacije u BiH¹² također nadograđuje okvir za

¹⁰Zakon o ravnopravnosti spolova BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“, br. 32/10).

¹¹Član 3. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“, br. 32/10).

¹²Zakon o zabrani diskriminacije BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 59/09)

ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti svim osobama u BiH i uređuje sistem zaštite od diskriminacije, između ostalog, na osnovu spola. Pored ovih zakona, porodični zakoni FBiH i Republike Srpske¹³ zabranjuju nasilje u porodici, a krivični zakoni BiH, Republike Srpske, FBiH i Distrikta Brčko¹⁴ inkriminiraju nasilje u porodici, kao i niz drugih krivičnih djela, koja jesu definirana na rodno neutralan način, osim onih djela koja se po svojoj prirodi mogu odnositi samo na žene kao oštećene, ali daju osnovu i za procesuiranje počilaca i zaštitu oštećenih u smislu nasilja na osnovu spola. Ovim se stvara okvir za opću prevenciju nasilja nad ženama, između ostalih krivičnih djela. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH¹⁵ i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske¹⁶ definiraju mjere i mehanizme zaštite u slučajevima nasilja u porodici.

Pored ustavnog i zakonskog okvira, institucije BiH i entiteta su donijele i niz politika u vidu strateških dokumenata koji su usmjereni isključivo ili indirektno na prevenciju nasilja nad ženama. Ovdje je naročito značajno spomenuti Strategiju za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici u FBiH i Strategiju za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj za, kao usko specijalizirane dokumente za ovu oblast, kojima se definira pravac djelovanja u prevenciji nasilja, te zaštiti žrtava i procesuiranju počilaca. Pored ovih posebnih dokumenata, doneseni i šire definirani i sveobuhvatni strateški dokumenti kojima se određuje strateški pravac u prevenciji nasilja nad ženama kroz ostvarivanje ravnopravnosti spolova (Gender akcioni plan BiH), ulogu žena u miru i sigurnosti (Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325), te niz strateških dokumenata koji su u cijelosti ili svojim pojedinim dijelovima usmjereni na promociju ravnopravnosti spolova i osnaživanje žena, kao preduvjeta za prevenciju nasilja, kroz razvoj, zapošljavanje i socijalnu inkluziju (sveobuhvatni Strateški okvir je sadržan u Poglavlju "Strateški okvir" dalje u tekstu). Nekima od ovih politika su obuhvaćene i pojedine višestruko ranjive grupe, kao što su žene koje pripadaju etničkim manjinama ili su u kategoriji populacije sa posebnim potrebama.

Pored zakonskog okvira, u BiH uspostavljeni su i mjerodavni institucionalni mehanizmi za osiguranje ravnopravnosti spolova, zabranu diskriminacije i prevenciju nasilja nad ženama, uključujući gender institucionalne mehanizme na svim nivoima izvršne i zakonodavne vlasti, instituciju Ombudsmena za ljudska prava, mrežu nevladinih organizacija koje se bave zagovaranjem rodnoosjetljivih politika, zabrane diskriminacije, ravnopravnosti spolova i prevencije nasilja nad ženama, i pružanjem zaštite i podrške ženama žrtvama nasilja, te obrazovne, zdravstvene, ustanove socijalne zaštite, pravosudne institucije i policijske agencije, kao subjekte koji po prirodi svog posla i svojim djelovanjem u skladu sa relevantnim zakonodavstvom treba da osiguravaju prevenciju nasilja nad ženama.

U izvršnoj vlasti, u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, djeluje Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, a kao institucije Vlade FBiH i Vlade Republike Srpske su uspostavljeni Gender Centar Federacije BiH i Gender centar-Centar za jednakost i ravnopravnost spolova Vlade Republike Srpske. Na kantonalnom nivou Federacije Bosne i Hercegovine, nisu u svim kantonima uspostavljeni kantonalni odbori za ravnopravnost spolova. Pri kabinetima načelnika općina su, također, osnovane komisije za ravnopravnost spolova. U zakonodavnoj vlasti na nivou BiH djeluje Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Parlamentarne skupštine BiH, a na nivou entiteta komisije za ravnopravnost spolova Doma naroda i Predstavničkog doma Parlamenta Federacije BiH, te Odbor jednakih mogućnosti Narodne skupštine

¹³Porodični zakon FBiH („Službene novine FBiH“, br. br. 35/05, 41/05) i Porodični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 54/02 i 41/08).

¹⁴Krivični zakon BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10); Krivični zakon FBiH (Krivični zakon FBiH, „Službene novine FBiH“, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 i 42/11); Krivični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10 i 67/13); Krivični zakon Brčko Distrikt BiH („Službeni glasnik DB“, br. 10/03).

¹⁵Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH („Službene novine FBiH“, br. 28/13).

¹⁶Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 102/12).

Republike Srpske. Osnovane su i komisije za ravnopravnost spolova kantonalnih skupština u Federaciji BiH. Na lokalnom nivou djeluju komisije u okviru općinskih vijeća/skupština općina u skoro svim općinama u BiH. Ove institucije imaju, između ostalog, i mandat za gender mainstreaming i kreiranje rodnoosjetljivih politika kao polaznih osnova za sprečavanje diskriminacije i prevenciju nasilja na osnovu spola. U tom smislu su gender institucionalni mehanizmi preuzeli aktivnu ulogu u davanju mišljenja na akte vlada o njihovoj usklađenosti sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH, te predlaganju posebnih politika kojima se nastoji utjecati na poboljšanje položaja žena u bh. društvu.

Edukacija o postojećem pravnom okviru koja bi osigurala kreiranje rodnoosjetljivih politika i praksi se pokazala neophodnom. U tom smislu su Agencija za ravnopravnost spolova BiH i gender centri FBiH i Republike Srpske organizirali brojne obuke za nominovane osobe za ravnopravnost spolova u ministarstvima na svim nivoima vlasti, a u cilju unapređenja institucionalnih kapaciteta za primjenu standarda ravnopravnosti spolova. Poduzete su aktivnosti na nivou BiH, FBiH i Republike Srpske da bi moduli edukacije o ravnopravnosti spolova postali sastavnim dijelovima programa redovne obuke državnih službenika, pa i integralni dijelovi programa polaganja ispita općeg znanja i stručnog ispita za državne službenike.

U smislu edukacije kao preventivne aktivnosti, sistematizirana je edukacija o ravnopravnosti spolova, zabrani diskriminacije i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici za sudije i tužioce u centrima za edukaciju sudija i tužilaca FBiH i Republike Srpske u okviru tema koje se tiču krivičnog prava, porodičnog prava i ljudskih prava. Također su definirani i posebni moduli vezani za sprečavanje i suzbijanje rodnozasnovanog nasilja u sklopu institucija za policijsko obrazovanje u FBiH i Republici Srpskoj. Izrađeni su ili su u izradi i programi kontinuiranog profesionalnog usavršavanja zdravstvenih i socijalnih radnika za sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici, te programi obuke za pedagoško osoblje. Pored toga, u sklopu Centra za interdisciplinarnu postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, uspostavljen je postdiplomski studij "Rodne studije", iz kojeg je do danas izašlo nekoliko generacija stručnjaka u oblasti ravnopravnosti spolova te se očekuje da će i oni, između ostalih, doprinijeti kreiranju rodnoosjetljivih politika i praksi u BiH kao temelja za prevenciju nasilja nad ženama.

Gender institucionalni mehanizmi i nevladine organizacije kontinuirano provode kampanje podizanja svijesti i smanjenja tolerancije na nasilje. U ovom smislu se naročito izdvaja "16 dana aktivizma protiv nasilja na osnovu spola", ali i niz drugih medijskih i građanskih kampanja za podizanje svijesti o nasilju kao kršenju ljudskih prava i promociji mehanizama zaštite. U ovim aktivnostima je zapažena značajna saradnja i pomoć medija, a Kodeks za štampu i Kodeks o emitovanju radio i TV programa sadrže odredbe koje zabranjuju diskriminaciju na osnovu spola te podstiču ravnopravnost spolova. Gender centar Vlade Republike Srpske kontinuirano od 2008. godine provodi kampanju "Porodica bez nasilja", a od 2009. "Bijela vrpca – Muško ne nasilju nad ženama" i to sa najjačim intenzitetom provođenja u periodu od 25.11. do 10.12, širom svijeta poznatog kao 16 dana aktivizma. Obje kampanje su veoma značajne, a posebno je zanimljiva kampanja "Bijela vrpca" iz razloga što ima za cilj mobiliziranje muškaraca i izgradnju muško-ženskog partnerstva u borbi protiv nasilja nad ženama. Kampanju „Bijela vrpca“ provodi i Gender Centar Federacije BiH svake godine, a kampanji se odazivaju i predstavnici zakonodavne i izvršne vlasti, svih nivoa vlasti, muškarci, koji tokom trajanja ove kampanje nose vrpcu i na taj način daju podršku nenasilnom ponašanju. Potvrđen je velik odaziv ovoj kampanji, što se može primijetiti i na televizijskim priložima. Također, kroz obavještenja za javnost, TV, radio, i novinske članke daje se dodatna podrška promociji nenasilnog ponašanja. Također, tokom cijele godine, radi se i promocija SOS telefona 1265 za teritoriju Federacije BiH.

Posmatrajući pravni i institucionalni okvir za prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici u BiH, može se zaključiti da u formalnom smislu BiH, FBiH i Republika Srpska poduzimaju značajne mjere i aktivnosti na osiguranju poštivanja principa dužne pažnje, te ispunjavanju odredbi Konvencije koje se odnose na zabranu diskriminacije na osnovu spola i manjinskih statusa, osiguranje zakonskog i institucionalnog okvira za

prevenciju nasilja, edukaciju organa uprave, policije, pravosuđa, zdravstvenih, socijalnih i obrazovnih ustanova za provođenje rodnoosjetljivih politika i osiguranje rodnoosjetljivih praksi, kao i podizanje društvene svijesti o problemu nasilja nad ženama kao akta kršenja ljudskih prava i važećih zakonskih normi u BiH.

Međutim, bez obzira na postignuti napredak u formalnom smislu i definiranim politikama, i dalje postoje problemi, koji su s jedne strane vezani za neusaglašenost zakona u različitim jurisdikcijama, u smislu inkriminacije nasilja i zaštite žrtava, ali većim dijelom za njihovu nedosljednu implementaciju i prepreke efikasnoj prevenciji nasilja nad ženama. Riječ je najvećim dijelom o preovladavajućem neprepoznavanju nasilja nad ženama kao akta kršenja ljudskih prava te kao šireg i alarmantnog društvenog problema. Nisu također poznate ni tačne razmjere, ni posljedice, niti cijena nasilja za društvo, a patrijarhalni i tradicionalni stavovi kod pojedinaca, uključujući profesionalce u nadležnim institucijama i subjektima zaštite, preovladavaju u odnosu na eventualne efekte proklamovane politike i edukacije službenika o prepoznavanju, sprečavanju i suzbijanju rodnozasnovanog nasilja. Ovo ukazuje na i dalje nedovoljnu edukaciju svih relevantnih službenika, uključujući i one koji bi, kao vid tercijarne prevencije, trebali raditi sa počiniocima nasilja radi sprečavanja ponovnog činenja krivičnih djela. Naime, profesionalci mjerodavni za izvršenje krivičnih sankcija u nadležnim ustanovama nisu obučeni, niti su do sada bili u prilici da primjenjuju savremene metode tretmana počinitelaca nasilja u porodici i seksualnih prijestupnika. Ovdje je također prisutna i odgovornost sudova, koji veoma rijetko izriču mjeru obaveznog psihosocijalnog tretmana za počiniocima nasilja, tako da ni obučeni profesionalci koji imaju kapacitet za ovaj rad nisu iskorišteni.¹⁷ Ipak, postoje značajne pilot inicijative za rad sa počiniocima nasilja. Naprimjer, Udruženje građana Vive Žene Tuzla i Udruženje građana Budućnost Modriča su u okviru partnerskog projekta finansiranog od strane IAMANEH iz Švicarske organizirali edukaciju službenika za provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelaca nasilja. Edukaciju su proveli stručnjaci iz Društva za psihološku pomoć iz Zagreba, Republike Hrvatske, a završilo ju je ukupno 25 službenika iz Tuzlanskog kantona i Dobojske regije. Radi se o prvoj takvoj edukaciji provedenoj u Bosni i Hercegovini, koja se konkretno odnosi na psihosocijalni tretman počinitelaca nasilja. Edukacijom su bili obuhvaćeni različiti stručni profili i to: socijalni radnici, ljekari-neuropsihijatri, psiholozi, pedagozi-psiholozi.

Ovi nedostaci u sistemu prevencije nasilja nad ženama se manifestiraju prvenstveno u razmjerama nasilja nad ženama, koje je najvećim dijelom ostalo nevidljivo. Naime, prema istraživanju o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja prema ženama u BiH, čak 47,2 posto žena je tokom odraslog života bilo bar u nekom trenutku izloženo nekom od oblika nasilja (fizičkom, psihičkom, seksualnom ili ekonomskom), dok je u toku 12 mjeseci koji su prethodili istraživanju, u takvoj situaciji bilo 11,9 posto žena, odnosno jedna od 10 žena.¹⁸ Ipak, samo 5,5 posto žena sa iskustvom nasilja se obratilo određenoj instituciji za pomoć.¹⁹ Ovaj podatak potvrđuje, između ostalog, da su žene smatrale da im pomoć nije potrebna (u 62,5 posto slučajeva), najvećim dijelom zbog neprepoznavanja sebe kao žrtve, neprepoznavanja određene vrste nasilja (naročito seksualnog i ekonomskog u partnerskim odnosima), te različitih, mahom tradicionalnih i patrijarhalnih opravdanja za nasilje. Ovakva poimanja od strane počinitelaca i žrtava, ali i onih pojedinaca koji bi trebali predstavljati subjekte zaštite,²⁰ predstavljaju jedan od ključnih uzroka nasilja i tolerancije nasilja nad ženama, te ih je kroz preventivne aktivnosti potrebno i dalje intenzivno tretirati. U tom smislu, šira društvena zajednica, nadležne institucije, vjerske zajednice, lideri manjih etničkih zajednica, udruženja osoba sa posebnim potrebama,

¹⁷Gender centar Vlade Republike Srpske (2011) "Sprečavanje i suzbijanje rodno zasnovanog i porodičnog nasilja u BiH: Zakondavstvo i prakse u Republici Srpskoj".

¹⁸ Op.cit. Babović, str. 19.

¹⁹ibid, str. 96.

²⁰ Gender centar Vlade Republike Srpske (2011) "Sprečavanje i suzbijanje rodno zasnovanog i porodičnog nasilja u BiH: Zakondavstvo i prakse u Republici Srpskoj". Prilikom izrade analize, jedan policijski zvaničnik je izjavio "Bog vlada svijetom, a muškarac u kući!", str. 79).

udruženja koja štite prava seksualnih manjina treba da preuzmu veću i djelotvorniju ulogu u prevenciji nasilja nad ženama, i to svih vrsta nasilja nad ženama i nasilja nad različitim kategorijama ženske populacije.

Preovladavajuće neshvatanje problema nasilja nad ženama je jednim dijelom i posljedica nesveobuhvatnog gender mainstreaminga u zakonima, politikama i praksama koje se ne odnose direktno na prevenciju nasilja. Ovakav zaključak se može prvenstveno donijeti u vezi sa obrazovanjem, jer zakonodavstvo o obrazovanju predviđa principe nediskriminacije po svim osnovama, ali nastavni planovi i programi, te udžbenička politika nisu usmjereni na promoviranje ravnopravnosti spolova, zabranu diskriminacije, nenasilnu komunikaciju i rješavanje sporova, već su i dalje opterećeni rodnim stereotipima i nisu iskorišteni za podsticanje uloge dječaka i mladića u osiguranju ravnopravnosti spolova, niti kao resurs za odgoj novih generacija koje bi mogle živjeti bez nasilja, ili barem suštinski prepoznati rodnozasnovano nasilje i boriti se protiv njega. S druge strane, Istraživanje o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja prema ženama u BiH je identificiralo nivo obrazovanja žena, ali i muškaraca, kao jedan od najznačajnijih prediktora nasilja, barem u kontekstu partnerskih odnosa,²¹ čime se stavlja naglasak na važnost obrazovanja djevojčica, djevojaka i žena, ali i dječaka i muškaraca. Ovo se posebno odnosi na grupe sa određenim manjinskim statusima, npr. etničke manjine i osobe sa posebnim potrebama, kojima prijeti višestruka diskriminacija i neravnopravan pristup obrazovanju, kako na osnovu spola, tako i na osnovu njihovih manjinskih statusa.

Nadalje, tradicionalna poimanja rodnih uloga se u BiH manifestiraju kao prijetnja za veće učešće žena u procesima odlučivanja u političkim, društvenim, i ekonomskim sferama života. Naime, u zakonodavnim tijelima na nivou BiH, FBiH i Republike Srpske, zastupljeno je između 17 i 22 posto žena, dok je broj žena u izvršnoj vlasti još manji.²² Ipak, u Republici Srpskoj žene učestvuju sa 31 posto u Vladi, predsjednica Vlade Republike Srpske je žena, potpredsjednica Vlade je žena, a od 16 ministarstava, na čelu pet ministarstava su ministrice.²³ Zastupljenost žena u pravosudnoj vlasti je veća, gdje doseže čak 64 posto na nekim nivoima vlastima, a manji procenat se odnosi na žene na rukovodećim pozicijama u pravosuđu (35 posto za sudove, te 16,6 posto za tužilaštva).²⁴ Pored toga, žene su u malom procentu zastupljene na mjestima odlučivanja u oružanim i policijskim snagama, a nešto više na mjestima službenica i zaposlenih.²⁵ U ekonomskoj sferi, pored činjenice da žene čine 51,7 posto ukupno procijenjenog broja radno sposobnog stanovništva, samo 35,6 posto zaposlenih su žene.²⁶ Stope aktivnosti i zaposlenosti su značajno više za muškarce nego za žene, a žene čine i najveći dio neplaćenih pomažućih članova porodice. Mnoge žene nisu u mogućnosti da se bave sopstvenim biznisom, zbog stereotipnih poimanja rodnih uloga i tradicionalne podjele zanimanja, brige za porodicu i djecu, ili nedostatka samopouzdanja koje je opet rezultat stereotipima opterećenog i patrijarhalnog odgoja i obrazovanja. Radi ilustracije, prema podacima Poreske uprave Republike Srpske iz 2008. godine, procenat muškaraca vlasnika/preduzetnika je bio 62 posto, a među vlasnicima nekretnina 73 posto su muškarci.²⁷

Nedostatak gender mainstreaminga se također ogleda i u činjenici da rodnoosjetljivo budžetiranje još uvijek nije u potpunosti zaživjelo u praksi, iako bi moglo, između ostalog, biti usmjereno na politike i programe prevencija nasilja nad ženama, obrazovanje žena i djevojčica radi postizanja veće ravnopravnosti, njihovo ekonomsko osnaživanje, te druge vidove prevencije. Nedostatak budžetskih sredstava i smanjenje donatorske pomoći koja bi eventualno mogla biti uložena u prevenciju nasilja nad ženama su objektivni problemi. Ipak, kada bi cijena nasilja nad ženama bila poznata, što do sada nije istraženo u BiH, postalo bi očigledno da nasilje

²¹Op.cit. Babović, str. 82.

²²Četvrti i peti periodični CEDAW izvještaj Bosne i Hercegovine, 2011.

²³www.vladars.net

²⁴Četvrti i peti periodični CEDAW izvještaj Bosne i Hercegovine, 2011.

²⁵Ibid.

²⁶Ibid.

²⁷Ibid.

košta društvo mnogo više nego što bi koštali suštinski programi prevencije nasilja kroz rodnoosjetljivo budžetiranje. Dodatni problem predstavlja nepoznavanje efekata dosadašnjih programa prevencije, a zbog nepostojanja instrumenata procjene uspješnosti prevencije u odnosu na procijenjenu cijenu nasilja.

MULTIDISCIPLINARNI I KOORDINIRANI SISTEM ZAŠTITE ŽRTAVA NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U PORODICI

U oblasti zaštite i podrške žrtvama nasilja, BiH je također zabilježila značajne rezultate kao ishod rada vladinih institucija, u saradnji sa nevladinim organizacijama, na uspostavljanju relevantnog zakonodavnog, institucionalnog i organizacionog okvira. Ključne pretpostavke za pružanje zaštite i podrške žrtvama su kreirane usvajanjem zakona o zaštiti od nasilja u porodici u FBiH i Republici Srpskoj, koji predviđaju multidisciplinarni pristup pružanju zaštite žrtvama nasilja kroz slijedeće mjere: 1) udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor, 2) zabrana približavanja i kontaktiranja sa žrtvom nasilja, 3) zabrana uznemiravanja i uhođenja osobe izložene nasilju, 4) obavezni psihosocijalni tretman, 5) obavezno liječenje od ovisnosti, 6) privremeno lišenje slobode i zadržavanje.

Zakoni o socijalnoj zaštiti u nekim jurisdikcijama stvaraju pretpostavke za pružanje općih usluga podrške. Konkretnije, u FBiH, žrtva nasilja u porodici kao kategorija korisnika socijalne zaštite prepoznaje se u četiri kantonalna zakona o socijalnoj zaštiti²⁸ (Kanton Sarajevo, Tuzlanski kanton, Zeničko-dobojski kanton, Zapadnohercegovački kanton). Ovim se samo u ova četiri kantona žrtve nasilja uvode u pravo na korištenje propisanih oblika i mjera zaštite. Međutim, jedino u Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Zeničko-dobojskog kantona članom 6.,²⁹te članom 2. Zakona o izmjenama i dopunama zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom Zapadnohercegovačkog kantona³⁰, kao pravo iz socijalne zaštite uvodi se i privremeni smještaj i zbrinjavanje u sigurnoj kući.³¹ Radi se na izradi novih zakona o socijalnoj zaštiti u FBiH koji predviđaju žrtve nasilja kao kategorije korisnika socijalne zaštite. Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske³² također propisuje pravo djece i punoljetnih osoba žrtava nasilja da budu zbrinuti u ustanovama socijalne zaštite, a kao korisnike socijalne zaštite navodi i žrtve nasilja, bez obzira na to da li su to djeca ili punoljetne osobe.

U smislu pristupa zdravstvenoj zaštiti, Zakon o zdravstvenoj zaštiti FBiH propisuje da su zdravstvenom zaštitom obuhvaćene, između ostalog, i žrtve nasilja u zajednici koje nisu zdravstveno osigurane po nekom drugom osnovu (član 12.).³³ Nadalje, Strategija primarne zdravstvene zaštite u Republici Srpskoj nalaže sveobuhvatnost pristupa pružanja zdravstvene zaštite, uzimajući u obzir sve faktore koji utječu na zdravlje populacije te aktivno djelovanje na otkrivanju nasilja u porodici i pružanju pomoći i podrške žrtvama.

²⁸Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica s djecom („Službene novine Tuzlanskog kantona”, br. 12/00); Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica s djecom („Službene novine Kantona Sarajevo”, br. 16/02, 8/03, 2/06, 21/06, 17/10, 26/12 i 15/13); Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica s djecom („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 13/07).

²⁹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 13/11).

³⁰ Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke”, br. 16/01,11/02,4/04 i 9/05)

³²Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske” br. 37/12).

³³Zakon o zdravstvenoj zaštiti FBiH („Službene novine Federacije BiH”, br. 46/10).

Za pružanje općih usluga zaštite nadležne su zdravstvene ustanove i ustanove socijalne zaštite, čija mreža u BiH čini institucionalni okvir za pružanje zaštite i podrške žrtvama, koja može obuhvatati novčanu pomoć, dodatak za pomoć i njegu druge osobe, podršku u izjednačavanju mogućnosti djece i omladine sa smetnjama u razvoju, smještaj u ustanovu, zbrinjavanje u hraniteljsku porodicu, pomoć i njegu u kući, dnevno zbrinjavanje, jednokratnu novčanu pomoć i savjetovanje. U Republici Srpskoj prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici žrtve nasilja imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć, pravo na zdravstvenu zaštitu, psihosocijalnu pomoć i socijalnu i medicinsku zaštitu u skladu sa zakonima koji reguliraju ove oblasti. Pored mreže zdravstvenih ustanova koje pružaju usluge porodične medicine i specijalističke medicinske usluge, neophodno je spomenuti i centre za mentalno zdravlje, koji imaju ulogu u liječenju bolesti ovisnosti, a što je naročito važno zato što je alkoholizam partnera, prema Istraživanju o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja prema ženama u BiH, identificiran kao značajan prediktor nasilja nad ženama u partnerskim odnosima.³⁴

U BiH se pruža i niz specijaliziranih usluga podrške žrtvama nasilja. Ove vrste usluga su uspostavljene radi pružanja pomoći i podrške žrtvama nasilja kroz implementaciju zakona o zaštiti od nasilja u porodici, i odnose se na žrtve ove posebne vrste nasilja. Imajući u vidu nalaze istraživanja o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja prema ženama u BiH, kojima se indicira partnersko, odnosno porodično nasilje kao najčešće, formalno definirane zaštitne mjere za žrtve nasilja u porodici odgovaraju sadašnjim trendovima u smislu vrste nasilja nad ženama. Za provođenje zaštitnih mjera koje se tiču udaljenja počinioca iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrane vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor, zabrane približavanja žrtvi nasilja, zabrane uznemiravanja i uhođenja osobe izložene nasilju, te privremeno lišenje slobode i zadržavanja zaduženi su organi unutrašnjih poslova, koji za ovu svrhu imaju posebno definirane pravilnike o mjestu i načinu provođenja zaštitnih mjera. Zdravstvene ustanove primarne zdravstvene zaštite – centri za mentalno zdravlje (centri za mentalnu rehabilitaciju) ili specijalističko–konsultativne psihijatrijske službe pri zdravstvenim ustanovama provode zaštitnu mjeru obaveznog psihosocijalnog tretmana, u saradnji sa organima starateljstva. Zaštitne mjere obaveznog liječenja od ovisnosti o alkoholu, opojnim drogama ili drugim psihotropnim supstancama počinioca nasilja u porodici provode zavodi za liječenje bolesti ovisnosti, centri za mentalno zdravlje i/ili terapijske zajednice/komune. Zakoni Republike Srpske i FBiH obezbjeđuju i mogućnost osiguranja zaštite osobe izložene nasilju u vidu privremenog smještaja u sigurne kuće. Prema zakonu FBiH, žrtva može biti zbrinuta u sigurnu kuću, drugu porodicu ili drugu odgovarajuću ustanovu, dok prema zakonu Republike Srpske, sigurna kuća predstavlja posebnu mjeru podrške kojom se obezbjeđuje siguran smještaj i pomoć žrtvama nasilja u porodici, koju može realizirati pravno lice. Na teritoriji BiH postoji devet sigurnih kuća sa 173 raspoloživa mjesta. Na području Federacije BiH ima šest sigurnih kuća sa 126 raspoloživih mjesta za smještaj žrtava nasilja u porodici. One djeluju u okviru nevladinih organizacija Fondacija lokalne demokratije-Sarajevo, Medica-Zenica, Vive Žene-Tuzla, Žene sa Une-Bihać, Žena BiH-Mostar i Caritas-Mostar. U isto vrijeme u Republici Srpskoj djeluju tri sigurne kuće pri nevladinim organizacijama Budućnost-Modriča, Udružene žene-Banja Luka i Lara-Bijeljina. Njihov ukupni kapacitet je 52 mjesta. Osnivanje i finansiranje sigurnih kuća je propisano zakonskim i podzakonskim aktima.³⁵

Još jedan vid specijaliziranih usluga podrške žrtvama nasilja u BiH su SOS telefoni - 1264 u Republici Srpskoj i 1265 u Federaciji. Telefonska SOS linija 1264 za žene i djecu žrtve nasilja u porodici u Republici Srpskoj postoji kontinuirano od 2005. godine. Uspostavljena je uz podršku Gender centra Republike Srpske, koji je

³⁴Op.cit. Babović, str. 83.

³⁵ Pravilnik o standardima za realizaciju sigurne kuće i Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra sigurnih kuća su objavljeni u „Službenom glasniku Republike Srpske“, broj 32/13, Pravilnik o načinu dodjele sredstava sigurnim kućama, objavljen u „Službenom glasniku Republike Srpske“, broj 62/13, a utvrđena je i cijena zbrinjavanja žrtava nasilja u porodici u sigurnoj kući u visini 1.636,00 KM na mjesečnom nivou koja je objavljena u „Službenom glasniku Republike Srpske“, broj 69/13.

spomenuti kratki broj, dobijen od Regulatorne agencije za komunikacije BiH, ustupio na korištenje nevladinim organizacijama Udružene žene-Banjaluka, Budućnost-Modriča, OŽ Lara-Bijeljina i Ženski centar-Trebinje. Pozivi prema SOS liniji 1264 se tehnički preusmjeravaju na fiksne brojeve navedenih nevladinih organizacija u zavisnosti od toga iz kojeg geografskog područja je poziv upućen. Od osnivanja do danas zabilježeno je ukupno 28.206 poziva na liniju 1264, od kojih su u 98% slučajeva žrtve nasilja bile žene. U FBiH je krajem 2008. godine potpisan Memorandum o saradnji koji regulira način funkcioniranja SOS linije između Gender Centra FBiH, Centra za socijalni rad-Jajce, Fondacije lokalne demokratije-Sarajevo, nevladinih organizacija Medica-Zenica, Vive Žene-Tuzla, Žena BiH-Mostar i Žene sa Une-Bihać. Od 2009. pa do kraja 2012. godine na besplatan broj SOS telefona 1265 upućen je 7.501 poziv.

Iskustvo i najbolje prakse su pokazale da je za uspješnu zaštitu žrtava nasilja i njihove djece neophodan multiresorni, integriran i sveobuhvatan sistem zaštite i podrške žrtvama nasilja koordiniran formalnim ili neformalnim mehanizmima. U BiH se intenzivno radi na uspostavi referalnih mehanizama za pružanje zaštite žrtvama nasilja u porodici. Referalni mehanizmi se još uvijek ne odnose na žrtve nasilja nad ženama u širem smislu, već na žrtve nasilja u porodici, te služe kao instrumenti za kvalitetnu implementaciju zakona o zaštiti od nasilja u porodici u oba entiteta kroz usku saradnju i koordinaciju između svih subjekata zaštite. Multidisciplinarni pristup podrazumijeva zajedničke intervencije različitih institucija i profesija u rješavanju problema nasilja u porodici, a koordinacija multidisciplinarnog rada se uređuje kroz protokole o saradnji.

U Federaciji Bosne i Hercegovine potpisano je osam kantonalnih protokola o međusobnoj saradnji kantonalnih institucija u pružanju pojedinih vidova pomoći žrtvama nasilja u porodici. Tim protokolima pristupilo je 72 % općina u Federaciji Bosne i Hercegovine, dok u jednom broju općina postoje i lokalni protokoli. Uspostavljena međusobna saradnja i propisane procedure u postupanju svih institucija u pružanju pomoći žrtvama nasilja (policija, zdravstveni radnici, socijalni radnici, obrazovne ustanove i sudstvo i nevladine organizacije) su garant adekvatnije zaštite svake žrtve nasilja u porodici, uključujući i djecu.

U lokalnim zajednicama koje su uključene u protokole potpisane na kantonalnom i lokalnom nivou između nadležnih organa vlasti i nevladinih organizacija koje u svom sastavu imaju i sigurnu kuću, ostvareni su značajniji rezultati u podršci žrtvama nasilja koji se ogledaju i u redovnom planiranju i izdvajanju sredstava u općinskim budžetima za podršku radu sigurnih kuća.

Neophodno je napomenuti da protokoli o saradnji predstavljaju zakonsku obavezu predviđenu Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici FBiH, čime se zdravstveni i socijalni radnici, nastavnici, odgajatelji, medicinske, obrazovne i druge ustanove i organi, kao i nevladine organizacije, obavezuju "za područje jedne ili više općina potpisati protokol o saradnji kojim će se utvrditi međusobna prava i obaveze u postupku prijavljivanja slučajeva nasilja u porodici, pružanja zaštite žrtvama nasilja u porodici, kao i u radu s nasilnim osobama".³⁶

U Republici Srpskoj, multisektorski timovi su uspostavljeni u lokalnim zajednicama (npr. "banjalučki model", "modrički model") te su postali održivi i predstavljaju regionalne primjere dobre prakse, a svoja iskustva i prakse prenose na druge lokalne zajednice. Uspostavljeni su ili su u fazi uspostavljanja novi lokalni protokoli o saradnji i referalni mehanizmi za postupanje u slučajevima nasilja u porodici u općinama/gradovima Banja Luka, Prijedor, Bijeljina, Modriča, Lopare, Ugljevik, Trebinje, Novi Grad, Doboj, Derventa, Brod, Šamac, Grad Istočno Sarajevo (sa svim općinama: Istočna Ilidža, Istočno Novo Sarajevo, Istočni Stari Grad, Pale, Sokolac, Trnovo), Višegrad, Novo Goražde, Foča, Rogatica, Čajniče, Vukosavlje, Nevesinje, Berkovići, Gacko, Vlasenica, Zvornik, Kozarska Dubica, Bratunac, Milići, Srebrenica i Šekovići. Očekuje se da se poveća broj općina koje uspostavljaju ove protokole. Iako Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske ne propisuje zakonsku obavezu protokola o saradnji, on predviđa osnivanje stručnog tima sastavljenog od predstavnika centara za socijalni rad, organa i službi jedinice lokalne samouprave, policije, nevladinih organizacija i

³⁶Član 39. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBiH

stručnjaka koji se bave pitanjima porodice i nasilja u porodici, "radi utvrđivanja plana pomoći žrtvi i koordinacije aktivnosti u procesu pomoći žrtvi, u skladu sa njenim potrebama i izborom". Pored ovoga, potpisan je Opći protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj. Protokol je potpisan 25.11.2013. godine, na Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama. Protokol su potpisali Ministarstvo pravde, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Ministarstvo prosvjete i kulture i Ministarstvo porodice, omladine i sporta Republike Srpske, a svrha protokola je da se osigura koordiniran, efikasan i sveobuhvatan rad potpisnika Protokola u cilju trenutne pomoći, podrške i zaštite žrtava nasilja u porodici, suzbijanja i sprečavanja ponavljanja nasilja.

Evidentno je da su u BiH poduzeti značajni naponi na osiguranju općih i specijaliziranih usluga zaštite i podrške za žrtve nasilja nad ženama ili barem nasilja u porodici i partnerskim odnosima. Postojeći zakonski i institucionalni okvir, iako još uvijek nekompletan, predstavlja dobru osnovu za nadgradnju i obuhvatanje svih žrtava nasilja pravima na zaštitu i podršku. Ipak, identificirane su i određene slabosti u sistemu zaštite, te prostor za daljnje unapređenje. Naime, žrtve nasilja u FBiH nemaju na čitavoj teritoriji ovog entiteta status korisnika socijalne zaštite, već samo u četiri kantona. Trenutno je u zakonskoj proceduri novi federalni okvirni zakon o socijalnoj zaštiti koji predviđa žrtve nasilja kao korisnice socijalne zaštite, čime će se stvoriti uvjeti za harmonizaciju zakonodavstva i u svim kantonima.

I pored postojećeg zakonskog okvira, postoje problemi u njegovoj implementaciji vezano za pružanje zaštite i podrške žrtvama nasilja. Naime, subjekti zaštite su izloženi nizu problema u implementaciji zakona i pružanju podrške. Ovi problemi se jednim dijelom odnose na njihovo finansiranje, koje je općenito nedovoljno, ne garantira dovoljnu opremljenost, educiranje, te brigu o zaposlenima u smislu sprečavanja i adresiranja tzv. profesionalnog sagorijevanja, a što se ponovo može povezati sa rodnoosjetljivim budžetiranjem, odnosno nealociranjem dovoljno ciljanih budžetskih sredstava za obavljanje specifičnih dužnosti zaštite i podrške žrtvama nasilja. Ovim se, naime, dovode u pitanje i posebno identificirane pozicije za bavljenje ovom specifičnom problematikom u ustanovama koje se inače bave nizom drugih društvenih problema. Prema članu 35. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBiH, sredstva za finansiranje privremenog zbrinjavanja žrtve nasilja u sigurnoj kući, drugoj odgovarajućoj instituciji ili kod druge porodice osiguravaju se u skladu sa propisima Federacije Bosne i Hercegovine u postocima od: 1) budžeta kantona u visini 30% i 2) budžeta Federacije Bosne i Hercegovine u visini 70%. U toku je izrada podzakonskog akta kojim će se regulirati kriteriji za finansiranje privremenog smještaja žrtava porodičnog nasilja u sigurne kuće.

Finansiranje je usko povezano i sa kvalitetom pružanja usluga zaštite, kako općih, tako i specijaliziranih. Zakoni o zaštiti od nasilja u porodici predviđaju standarde i kriterije za osnivanje i rad sigurnih kuća u pogledu prostora, opreme i kadra, koji će biti ili su, u slučaju Republike Srpske, već propisani posebnim podzakonskim aktima. Ovim zakonima se sigurne kuće institucionaliziraju kao pravna lica koja se mogu registrirati za izvršenje posebne mjere podrške koja podrazumijeva smještaj i pomoć žrtvama nasilja u porodici. Ipak, posmatrajući standarde koje nalaže Konvencija, usklađenost zakonskog i institucionalnog okvira u BiH sa ovim standardima tek treba da bude predmetom analize, naročito u smislu osiguranja dovoljnog broja sigurnih kuća, kao i servisa za žene žrtve seksualnog nasilja, te standarda sigurnosti ovih objekata i kvaliteta usluga koje se pružaju.

Šest je ključnih kriterija koje definira Konvencija, a koji se odnose na kvalitet mjera zaštite i podrške žrtava od strane svih subjekata zaštite, a to su: 1. da su zasnovane na razumijevanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz rodne perspektive i da su usmjerene na ljudska prava i sigurnost žrtve, 2. da su zasnovane na integriranom pristupu koji uzima u obzir odnos između žrtava, počinitelja, djece i njihovog šireg društvenog okruženja, 3. da imaju za cilj izbjegavanje sekundarne viktimizacije, 4. da imaju za cilj osnaživanje i ekonomsku nezavisnost žena žrtava nasilja, 5. da, tamo gdje je to prikladno, različite službe za zaštitu i podršku žrtava budu u istim prostorijama (tzv. one stop shops), te 6. da odgovaraju na specifične potrebe

ugroženih osoba, uključujući i djecu žrtve, i da su im dostupne. I u ovom, širem smislu pružanja zaštite i podrške je potrebno provesti detaljnu analizu usklađenosti standarda rada subjekata zaštite u BiH sa onima koje propisuje Konvencija, a radi daljnjeg usklađivanja i poboljšanja sistema.

Poseban izazov je dostupnost informacija o mehanizmima zaštite žrtava nasilja. Naime, istraživanje o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja prema ženama u BiH je ukazalo na nepoznavanje mogućnosti zaštite kod žrtava nasilja. "One zapravo ni ne prepoznaju u dovoljnoj mjeri različite institucije koje mogu da im pruže podršku",³⁷ a razlog je, između ostalog, i nedovoljna informiranost o mogućnostima zaštite. Prema nalazima ovog istraživanja, "ako se obraćaju institucijama za podršku, to je najčešće policija, za slučajeve fizičkog nasilja ili zdravstvene ustanove u slučaju zadobijenih povreda, dok su druge institucije, poput CSR, manje zastupljene. Žene se najmanje obraćaju nevladinim organizacijama i specijaliziranim službama podrške, poput SOS telefona i sigurne kuće".³⁸ Ovi nalazi ukazuju na nedovoljno informiranje šireg društva o mogućnostima i dostupnosti zaštite za žrtve.

Nedovoljno i neadekvatno plasirane informacije o dostupnosti mehanizama zaštite predstavljaju poseban problem kod tzv. grupa do kojih je teže doći (eng. *hard-to-reach groups*). Ove grupe uključuju marginalizirane kategorije populacije, koje su zbog svojih, najčešće manjinskih statusa, a ponekad i predrasuda ostatka društva, isključene iz glavnih društvenih tokova, često žive u izolaciji, daleko od većih centara, te nemaju priliku naučiti o svojim pravima, zatražiti ostvarivanje i zaštitu svojih prava, te obratiti se, u slučaju nasilja, postojećim subjektima zaštite. Grupe do kojih je teško doći na taj način postaju višestruko isključene i prepuštene same sebi i najbližem okruženju, koje u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici, u suštini i predstavlja primarnu opasnost. Iako nije moguće generalizirati, ovdje se naročito ukazuje na žene koje pripadaju etničkim manjinama, vjerskim i seksualnim manjinama, žene sa invaliditetom, te žene sa statusom imigrantkinja, legalnih i ilegalnih. Do sada nisu sve spomenute grupe bile predmetom istraživanja u kontekstu nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Istraživanje rasprostranjenosti nasilja nad Romkinjama je zaključilo da je više od 43 posto ispitanih Romkinja iskusilo fizičko nasilje, i to najvećim dijelom od muža ili drugog člana porodice.³⁹ Također, istraživanje o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja prema ženama u BiH je pokazalo da "žene slabijeg zdravlja i sa invaliditetom nisu pošteđene od nasilja – njihove stope prevalencije su iste kao i u poduzorku zdravih žena i žena bez invaliditeta."⁴⁰ Ipak, niti jedna od ovih grupa u najvećem broju slučajeva nije smatrala da može dobiti zaštitu, bez obzira na tačnost ili netačnost ove percepcije. Ostale grupe do kojih je teže doći i eventualno nasilje nad njima ostaju najvećim dijelom nevidljivi.

Ova konstatacija važi i za žene migrantkinje, bez obzira da li se radilo o onima sa legalnim ili nelegalnim boravkom u BiH ili onima pod međunarodnom zaštitom, koje su, također, s obzirom na prirodu njihovog statusa posebno ranjive grupe. Pored mehanizama zaštite za strance žrtve trgovine ljudima, te određene podrške osobama pod međunarodnom zaštitom, ne postoji rodnoosjetljiv sistem zaštite za žene migrantkinje. Naime, Zakon o boravku i kretanju stranaca i azilu u BiH, bez obzira na visok stepen usklađenosti sa evropskim standardima, i dalje u porodičnim odnosima veže boravišni status žene i djece za status supruga u smislu spajanja porodice, što u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici može biti suprotno interesima žrtve i njene djece. Iz ovog razloga, Konvencija nalaže kreiranje uvjeta za pojedinačno razmatranje migrantskog statusa članova porodice u odnosu na njihove individualne okolnosti, te omogućavanje autonomnih boravišnih statusa, po autonomnim zahtjevima, odnosno međunarodne zaštite za žrtve nasilja na osnovu spola zbog njihove lične situacije. Osnovni princip je osiguranje uvjeta žrtvi da ne ostaje u nasilnom braku ili vezi zbog straha od gubljenja boravišnog statusa ili protjerivanja, odnosno zaštita žrtve, ali i

³⁷Op.cit. Babović, str. 106.

³⁸Ibid.

³⁹Prava za sve (2010) *Izveštaj o nasilju u porodici nad Romkinjama u Bosni i Hercegovini*, dostupno na <http://www.rightsforall.ba/publikacije-bs.html>.

⁴⁰Op.cit. Babović, str. 105.

mogućnost ostvarivanja međunarodne zaštite u slučaju progona na osnovu rodnog identiteta i statusa, imajući u vidu naročito genitalno sakaćenje, nasilje vezano za miraz, teško nasilje u porodici, te oblike kažnjavanja žena u zajednici. Prema važećem zakonodavstvu BiH, žrtva nasilja koja u zemlji boravi po osnovu braka, odnosno spajanja porodice gubi privremeni boravak ukoliko suprug izgubi svoj boravišni status. Ona može podnijeti autonomni zahtjev za privremeni boravak u skladu sa općim uvjetima nakon što napusti zemlju, pa ponovo ostvari ulazak. Također, članom 57. stav (4) Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu, punoljetni stranac koji boravi u BiH neprekidno tri godine po osnovu privremenog boravka odobrenog s ciljem spajanja porodice stiče pravo na podnošenje zasebnog zahtjeva za odobrenje privremenog boravka po nekom drugom osnovu, ukoliko ispunjava uvjete propisane ovim zakonom za odobrenje privremenog boravka po nekom drugom osnovu spajanja porodice. Pored toga, prema Zakonu o kretanju i boravku stranaca i azilu BiH, članu 54. stav (2), privremeni boravak iz humanitarnih razloga može biti odobren strancu koji ne ispunjava opće uvjete „u slučaju kada je njegovo prisustvo u BiH potrebno radi provođenja sudskog postupka, ili u slučaju kad stranac saraduje s organima vlasti radi otkrivanja krivičnog djela ili počinitelja, ili je sam žrtva organiziranog kriminala i njegovo prisustvo u BiH neophodno je za provođenje sudskog postupka.“ Bitno je istaći da za vrijeme humanitarnog boravka iz člana 54. stav (2) Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu, žrtvi nije obezbijedena podrška i pomoć. Naime, iako određene nevladine organizacije pružaju pomoć i podršku strancima žrtvama trgovine ljudima, na osnovu potpisanih protokola sa Ministarstvom sigurnosti BiH,⁴¹ ovakve usluge nisu formalizirane sličnim propisima kada su u pitanju strane žrtve nasilja u porodici i nasilja nad ženama. U ovom kontekstu će biti neophodno izvršiti analizu relevantnog zakonodavstva u BiH, te predložiti izmjene koje će omogućiti rodnoosjetljivo postupanje prema ovim kategorijama populacije.

BiH u sistemu međunarodne zaštite (azila) već ima ispunjene konvencijske zahtjeve. Naime, sistem međunarodne zaštite (azila) poznaje pojedinačno podnošenje i razmatranje zahtjeva članova porodice te donošenje odluka po istima. Individualne okolnosti (subjektivne i objektivne) u oblasti međunarodne zaštite (azilu) upravo određuju osnovu za dodjelom statusa u BiH kao i njegovog stepena. Primjera radi, genitalno sakaćenje predstavlja najteži oblik progona posmatrano u odnosu na zemlju porijekla ili zemlju uobičajenog boravka stranca što, u vezi sa drugim činjenicama i okolnostima, može rezultirati dodjelom izbjegličkog statusa.

U kontekstu zaštite stranih žrtava nasilja u BiH, Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu BiH⁴² propisuje da osobe koje su pod međunarodnom zaštitom ostvaruju prava na identifikacioni dokument, zdravstveno osiguranje i zdravstvenu zaštitu, socijalnu zaštitu, obrazovanje i rad, a prava i opće usluge zaštite drugih migranata se rješavaju u skladu sa njihovim boravišnim statusom. Psihosocijalna podrška se pruža svim osobama pod međunarodnom zaštitom u BiH. Provodi se putem specijaliziranih savjetovanja (individualnih ili grupnih). Zabranjena je diskriminacija, a posebna pažnja se obraća na rizične grupe (žene žrtve traume, žene žrtve raznih oblika nasilja itd.) za koje postoji opasnost zloupotrebe i seksualne eksploatacije.⁴³

PRETPOSTAVKE ZA KAŽNJAVANJE POČINILACA NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U PORODICI I OSIGURATI PRISTUP PRAVDI ŽRTVAMA

Pristup pravdi za žrtve nasilja nad ženama i nasilja u porodici se sastoji iz nekoliko ključnih elemenata: a) inkriminacija nasilja u krivičnom zakonodavstvu da bi se omogućilo procesuiranje počinitelja u krivičnom

⁴¹ Četvrti i peti periodični CEDAW izvještaj Bosne i Hercegovine, 2011.

⁴² Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 36/08 i 87/12)

⁴³ Četvrti i peti periodični CEDAW izvještaj Bosne i Hercegovine, 2011.

postupku, b) obaveza prijavljivanja nasilja nadležnim organima, c) obaveza izricanja hitnih mjera zaštite žrtve i njene djece, d) efikasna istraga djela nasilja, e) zaštita svjedoka, f) dostupnost pravne pomoći žrtvama, g) kažnjavanje počinitelja srazmjerno težini počinjenog djela, te h) osiguranje naknade štete žrtvi. Pored toga, pristup pravdi i ostvarenje pravde za žrtve uključuje i postojanje građanskopravnih lijekova za žrtve u situacijama kada su žrtve usmjerene na ostvarivanje određenih prava kroz građanskopravne lijekove. Ovdje se najčešće podrazumijevaju prinudni brakovi, te posljedice njihovih poništenja ili brakorazvodnih parnica uopće, te upućivanje žrtve sa imovinskopravnim zahtjevom na parnicu, čime se žrtve nasilja i njihova djeca često stavljaju u nepovoljan položaj. U odnosu na ove elemente pristupa pravdi, odnosno ostvarenja pravde za žrtve, BiH i entiteti su već poduzeli niz mjera radi kreiranja okvira i ambijenta radi osiguranja da će počinioci biti kažnjeni, a žrtve dobiti zadovoljenje.

Najprije, krivično zakonodavstvo BiH, Republike Srpske, FBiH i BD inkriminira nasilje u porodici i niz drugih djela nasilja, koja su u većini slučajeva definirana na rodnoneutralan način u smislu potencijalnih oštećenih, ali predstavljaju osnovu za procesuiranje i djela nasilja nad ženama ukoliko nadležni organi pokrenu krivične postupke. U tom smislu su inkriminirani, između ostalog, povreda ravnopravnosti čovjeka i građanina, seksualno nasilje nad odraslima, djecom, te nemoćnim osobama, trgovina ljudima i navođenje na prostituciju, krivična djela protiv braka i porodice, ubistvo, protivpravni prekid trudnoće, nanošenje tjelesne povrede, te zločini protiv čovječnosti (KZ BiH), koji, između ostalog, uključuju i silovanje u ratu, prisilnu trudnoću i prisilnu sterilizaciju. Zakon o ravnopravnosti spolova BiH zabranjuje nasilje na osnovu spola, uznemiravanje i seksualno uznemiravanje. Zakoni o zaštiti od nasilja u porodici razlikuju psihičko, fizičko, seksualno i ekonomsko nasilje.

Prema važećim zakonima u BiH, postoji obaveza prijavljivanja krivičnog djela nasilja od strane onih koji imaju saznanja o takvim djelima, kao i obaveza osiguranja hitnih mjera zaštite te hitnih postupaka od strane subjekata zaštite, a naročito kad je žrtva dijete, starija osoba, osoba sa invaliditetom, ili osoba pod starateljstvom. Kako je za provođenje hitnih mjera zaštite, tj. udaljenje počinioca nasilja iz stana, kuće ili drugog stambenog prostora, zabrana približavanja i kontaktiranja počiniocu nasilja sa žrtvom nasilja u porodici, zabrana uznemiravanja i uhođenja osobe izložene nasilju, te privremeno lišenje slobode i zadržavanje zadužena policija, policijski službenici su dužni obaviti procjenu ugroženosti žrtve i kreirati plan provedbe zaštitne mjere. Zakoni o zaštiti od nasilja u porodici propisuju proceduru nakon prijema prijave da je učinjeno djelo nasilja u porodici, koja uključuje hitno obavještanje centra za socijalni rad, te tužioca radi daljnjeg postupanja, odnosno provođenja istrage ili pokretanja prekršajnog postupka (zavisno od jurisdikcije), te podnošenja prijedloga za izricanje hitnih mjera zaštite, o čemu odlučuje sud i prati provedbu mjera.

Zakoni o krivičnom postupku⁴⁴ omogućavaju, u formalnom smislu, provođenje djelotvorne istrage, stavljajući na raspolaganje policiji i tužiocima instrumente za provođenje niza istražnih radnji radi donošenja odluke o krivičnom gonjenju počinioca i prikupljanja dokaza za podizanje optužnice i daljnje postupanje pred sudom. Pored ovoga, Zakon o prekršajima Republike Srpske,⁴⁵ zajedno sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, također daje osnovu za postupanje u prekršajnom postupku. U smislu organizacionog okvira za provođenje krivičnih postupaka, treba napomenuti na posebno postavljene policijske inspektore za slučajeve nasilja u porodici, čime se uspostavljaju dodatni i ciljani kapaciteti za provođenje istraga u ovim predmetima.

⁴⁴Zakon o krivičnom postupku BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09); Zakon o krivičnom postupku FBiH ("Službene novine FBiH", br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10); Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 53/12); Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH ("Službeni glasnik DB", br. 02/10 i 9/13).

⁴⁵Zakon o prekršajima Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 34/06, 1/09, 29/10, 109/11).

Osnivanjem udruženja žena policajki u FBiH i Republici Srpskoj, doprinosi se također i jačanju statusa ženskih policijskih inspektora i povećanju senzibiliziranosti policije za problem nasilja nad ženama.

U smislu osiguranja zaštite žrtve tokom postupka, zakoni o krivičnom postupku nalažu da se prilikom saslušanja žrtve, odnosno oštećene, postupa obazrivo kako saslušanje ne bi štetno utjecalo na njeno psihičko stanje, te da se saslušanje vrši uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe zavisno od potreba žrtve. Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH⁴⁶ pruža se mogućnost zaštite lične bezbjednosti žrtava krivičnih djela kako bi se osiguralo njihovo svjedočenje. Ovaj zakon kao mjere zaštite svjedoka predviđa obezbjeđivanje psihološke, socijalne i stručne pomoći, odgovarajući redosljed izvođenja dokaza na glavnom pretresu, nadziranje načina ispitivanja svjedoka, udaljavanje optuženog iz sudnice za vrijeme saslušanja svjedoka, svjedočenje putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka, te ograničenje prava optuženika i njegovog branioca na pregled spisa i isprava. Nadalje, zakonima o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku,⁴⁷ u dijelu koji se tiče krivičnih djela na štetu maloljetnika i djece, nalaže se da se pri provođenju procesnih radnji posebno obazrivo odnosi prema djetetu ili maloljetniku na čiju štetu je učinjeno krivično djelo, imajući u vidu njegov uzrast, osobine njegove ličnosti, obrazovanje i prilike u kojima živi, kako bi se izbjegle moguće štetne posljedice na njegov budući život, odgoj i razvoj. Saslušanje djeteta ili maloljetnika se u pravilu obavlja uz pomoć pedagoga, psihologa ili druge stručne osobe. Prema ovim zakonima, na djecu i maloljetnike svjedoke i očevidce se primjenjuju i odredbe Zakona o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku. Zakonima se, također, zabranjuje suočenje, te mjere zaštite kod prepoznavanja osumnjičenog ili optuženog od strane djeteta svjedoka i maloljetnog svjedoka.

U smislu dostupnosti pravne pomoći žrtvama nasilja, pojedini nivoi vlasti u BiH su usvojili relevantne zakone o besplatnoj pravnoj pomoći. Republika Srpska, Distrikt Brčko i pojedini kantoni u FBiH imaju zakone o besplatnoj pravnoj pomoći i institucije za pružanje besplatne pravne pomoći. Uz pomoć UNDP-a, uspostavljena je Mreža pružalaca besplatne pravne pomoći u BiH i ona danas okuplja Udruženje Vaša prava BiH, Centar za pružanje besplatne pravne pomoći Republike Srpske, Kancelariju za pravnu pomoć Brčko Distrikta, Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći Tuzla, Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći Zenica, Županijski zavod za pružanje pravne pomoći Odžak, Županijski zavod za pružanje pravne pomoći Široki Brijeg, Zavod za besplatnu pravnu pomoć Bihać, Zavod za besplatnu pravnu pomoć Goražde, Kantonalni zavod za pružanje besplatne pravne pomoći Sarajevo, Centar informativno-pravne pomoći Zvornik, Centar za ljudska prava Mostar, Centar za pravnu pomoć ženama Zenica i Fondaciju lokalne demokratije. Neke od ovih organizacija se bave specifično pružanjem pravne pomoći žrtvama nasilja u porodici i nasilja nad ženama, uključujući žrtve trgovine ženama te tražioce azila i osobe pod privremenom zaštitom u BiH.

I građansko zakonodavstvo u BiH daje zakonske osnove za ostvarenje pravde žrtvama nasilja. Naprimjer, prema porodičnim zakonima FBiH i Republike Srpske,⁴⁸ prinudni brak može biti poništen ako se utvrdi da nisu postojali uvjeti za punovažnost braka. Naime, jedan od ovih uvjeta je da bračni partner nije pristao na brak "u strahu izazvanom ozbiljnom prijetnjom ili u zabludi o osobnosti drugog bračnog partnera ili o njegovoj bitnoj osobini" (čl. 16. stav 1. Porodičnog zakona FBiH, čl. 30. stav 1. Porodičnog zakona Republike Srpske). Prema ovim zakonima, poništenje braka sklopljenog u strahu izazvanom ozbiljnom prijetnjom može tražiti samo bračni partner koji je pod utjecajem prijetnje sklopio brak (čl. 40. stav 1. Porodičnog zakona FBiH

⁴⁶Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka ("Službeni glasnik BiH", br. 3/03, 21/03, 61/04, 55/05).

⁴⁷Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 13/10); Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH ("Službeni glasnik DB", br. 44/11).

⁴⁸Porodični zakon FBiH ("Službene novine FBiH", br. 35/05, 41/05) i Porodični zakon Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 54/02 i 41/08).

i čl. 46. stav 1. Porodičnog zakona Republike Srpske). Pored ovoga, da bi se, kako nalaže Konvencija, vodilo računa o sigurnosti žrtve i djece u postupku određivanja povjere i prava na posjete nakon brakorazvodnih parnica kojima je prethodilo i nasilje u porodici, prema porodičnim zakonima FBiH i Republike Srpske, sud odlučuje kojem će se roditelju povjeriti dijete uslijed razvoda, poništenja braka i u drugim postupcima (čl. 304. Porodičnog zakona FBiH, čl. 72. Porodičnog zakona Republike Srpske), a u provođenju ovih radnji sud mora po službenoj dužnosti tokom postupka naročito paziti da se zaštite prava i interesi djece i drugih osoba koje nisu sposobne same brinuti se o sebi i o svojim pravima i interesima.

Imajući u vidu gore izloženi pravni okvir, može se sa sigurnošću tvrditi da u BiH i entitetima postoje formalne pretpostavke za prijavljivanje djela nasilja nad ženama i nasilja u porodici, provođenje hitnih zaštitnih mjera žrtava nasilja, provođenje djelotvornih istraga i gonjenja, pa i jednim dijelom zaštitu svjedoka i pružanje pravne pomoći žrtvama. Međutim, praksa je ukazala na niz problema u ostvarenju pravde za žrtve nasilja, koji mogu, ali ne moraju biti vezani sa zakonskim okvirom, već također sa tolerancijom službenih osoba unutar nadležnih institucija u odnosu na rodnozasnovano nasilje. Naime, već i samo različito zakonsko tretiranje nasilja u porodici (kao krivično djelo ili prekršaj) predstavlja prijetnju potcjenjivanja ovog akta kršenja ljudskih prava te utječe na sudsko procjenjivanje u provođenju kaznene politike. Također, krivično zakonodavstvo, iako najvećim dijelom sveobuhvatno, zbog svoje opće rodne neutralnosti, ali i sveukupne društvene percepcije i poimanja rodni uloga, izostavlja određena djela koja nesrazmjerno, a možda i isključivo, imaju za žrtve žene. Ovdje se prvenstveno misli na djela kao što su silovanje u braku, prinudni brak, te genitalno sakaćenje. Konvencija također nalaže uvođenje u krivično zakonodavstvo koncepta neprihvatljivih opravdanja za nasilje, kao što su kultura, običaji, religija, tradicija i tzv. čast. U ovom smislu je neophodno obaviti analizu usklađenosti važećih krivičnih i drugih zakona sa odredbama Konvencije te pristupiti usklađivanju. Slična analiza je potrebna i za ocjenu otežavajućih okolnosti te srazmjernosti predviđenih kazni za djela nasilja nad ženama i nasilja u porodici, u skladu sa odredbama Konvencije.

Naime, dosadašnja analiza kaznene politike u predmetima nasilja u porodici je pokazala da je "izricanje krivičnopravnih sankcija, odnosno kazni na donjoj granici ili ispod granice posebnog minimuma propisanog zakonom", da postoji "preveliko oslanjanje na institut uvjetne osude", da se često određuje "blaža kvalifikacija krivičnog djela i nespremnost da se nasilje u porodici procesuiru u sticaju sa drugim krivičnim djelima", te da postoje propusti da se "opozove uvjetna osuda zbog počinjenja novog djela u toku vremena provjeravanja".⁴⁹ Analiza kaznene politike u predmetima seksualnog i rodnozasnovanog nasilja dovela je do istih zaključaka, dodajući da se u presuđivanju počiniocima rijetko uzimaju u obzir otežavajuće okolnosti, te se gotovo nikako ne izriču zaštitne mjere za žrtve.⁵⁰ Ovi nalazi potvrđuju da se krivična djela nasilja nad ženama i nasilja u porodici ne shvataju kao prijetnja ličnoj sigurnosti pojedinaca niti ozbiljan društveni problem.

Ipak, postoje i drugi razlozi za ovako blagu kaznenu politiku. Naime, kvalitet i djelotvornost istraga u velikom dijelu utječe na uspješnost optužnice i ishod krivičnog postupka, tako da se može pretpostaviti da problem neprepoznavanja alarmantnosti ove vrste kriminaliteta, akta kršenja ljudskih prava i općenito društvenog problema počinje mnogo prije nego što stigne na sud, ako uopće i dospije do suda. Već su navedeni podaci o niskoj stopi prijavljivanja djela nasilja nad ženama i nasilja u porodici i razlozi. Međutim, čak i kada ova djela jesu prijavljena policiji, vrlo često dolazi ili do neprepoznavanja djela kao krivičnog, već privatnog problema, ili do blagih kvalifikacija djela od strane tužilaca. Ovo ukazuje i dalje na nedovoljnu svijest i educiranost nadležnih institucija i zaposlenih o ovom problemu. U ovom smislu se kao prilika može posmatrati strateški pravac koji definira Akcioni plan za provedbu Rezolucije UN 1325 u smislu povećanja broja žena u policijskim

⁴⁹OSCE (2011) *Krivična odgovornost i sankcioniranje počilaca nasilja u porodici - Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, str. 42.

⁵⁰ Centar za pravnu pomoć ženama (2011): *Praćenje i analiza krivičnih postupaka i sudske prakse u oblasti seksualnog i rodnozasnovanog nasilja u Federaciji Bosne i Hercegovine - Završni izvještaj i analiza, Gender centar Vlade Republike Srpske "Sprečavanje i suzbijanje rodnozasnovanog i porodičnog nasilja u BiH: Zakonodavstvo i prakse u Republici Srpskoj"*.

snagama, čime bi se sigurno povećalo prepoznavanje nasilja nad ženama. Naime, monitoring suđenja je pokazao da "iz dokaza predočavanih na glavnim pretresima primijećeno je da se tužioci uglavnom oslanjaju na svjedočenja oštećene i optuženog, eventualno drugih svjedoka, te da se tokom istrage nedovoljno angažuju na prikupljanju dokaza kao što su npr. medicinsko vještačenje povreda, foto-dokumentacija povreda i, u zavisnosti od slučaja, drugih dokaza."⁵¹Ovo neminovno dovodi do blažih kvalifikacija djela, u nedostatku dokaza. Nije nepoznato, također, da zbog sekundarne traumatizacije zbog opetovanog davanja izjava ili iz razloga straha ili prijetnje, žrtve odustaju od svojih izjava, čime nestaju jedini dokazi za procesuiranje počinitelaca, a tužioci se ne odlučuju na ex officio postupanje, odustaju od istrage i korištenja drugih dokaza, bez obzira na zakonske mogućnosti.

Prema nalazima monitoringa suđenja, "najveća opasnost ugroženim svjedocima dolazi upravo od samog krivičnog postupka. Pored toga, osjećaj ugroženosti prisutan kod svjedoka može biti i rezultat općeg nepovjerenja u krivično pravosuđe. Ponekad i neadekvatno i neprofesionalno postupanje i tretman organa krivičnog postupka mogu dovesti do dodatne traumatizacije svjedoka."⁵²Međutim, bez obzira na zakonske obaveze, mogućnosti svih sudova da u jednakoj mjeri pruže pomoć i podršku nisu jednake. U pojedinim sudovima postoje odjeli za podršku svjedocima, gdje sa njima rade psiholozi. U slučaju Republike Srpske to su Okružni sud u Banjoj Luci i Okružni sud u Istočnom Sarajevu. U Federaciji Bosne i Hercegovine uspostavljeni su odjeli za podršku svjedocima u kantonalnim sudovima u Novom Travniku, Livnu, Tuzli, Mostaru, Zenici i Bihaću. Isto važi i za pružanje besplatne pravne pomoći, koja je u BiH dostupna u Republici Srpskoj, BD i FBiH (Zavod za besplatnu pravnu pomoć Bihać, Zavod za besplatnu pravnu pomoć Goražde, Županijski zavod za pružanje pravne pomoći Odžak, Kantonalni zavod za pružanje besplatne pravne pomoći Sarajevo, Županijski zavod za pružanje pravne pomoći Široki Brijeg, Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći Tuzla i Kantonalni zavod za pravnu pomoć Zenica), ali kako Okvirni zakon za pružanje besplatne pravne pomoći u BiH nije usvojen, građani su, uključujući žrtve nasilja, u stanju nejednakosti pred zakonom.

Ostvarenje pravde za žrtvu, između ostalog, podrazumijeva i reparaciju, odnosno nadoknadu štete. Imajući u vidu princip dužne pažnje i obaveze države, odredbe Konvencije nalažu osiguranje naknade štete žrtvi od strane počinioca ili države, ukoliko se radi o teškoj povredi ili oštećenju. Prema ovoj odredbi, ukoliko počinitelj ne plati štetu, niti je šteta plaćena iz sredstava zdravstvenog ili socijalnog osiguranja, država se obavezuje da će nadoknaditi štetu žrtvi, uz zadržavanje prava da povrat traži od počinioca vodeći računa o interesima i sigurnosti žrtve.⁵³ Prema zakonima o krivičnom postupku u BiH, oštećeni mogu podnijeti prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva tokom krivičnog postupka. U presudi kojom optuženog oglašava krivim, sud može oštećenoj dosuditi imovinskopravni zahtjev u cjelini ili djelomično, a za ostatak je uputiti na parnični postupak. Monitoring suđenja u predmetima rodnozasnovanog nasilja je, međutim, pokazao da se o imovinskopravnim zahtjevima rijetko odlučuje u krivičnom postupku, već se upućuju na parnični postupak čime se od žrtava traži da ulože dodatno vrijeme i novac u ostvarenje pravde.⁵⁴ Ne postoje zakonske odredbe kojima umjesto počinioca nasilja imovinskopravni zahtjev ispunjava država.

U smislu zaštite i pristupa pravdi žrtava nasilja u inozemstvu ili žrtava koje su strani državljani u BiH, Konvencija nalaže postojanje konzularne podrške, ali i odredbe o međunarodnoj pravnoj pomoći, ne ograničavajući opseg drugih konvencija u ovoj oblasti, nego se dodaju i one koje se tiču posebno nasilja nad ženama i nasilja u porodici, usmjeravajući ih posebno prema sprečavanju i borbi te gonjenju krivičnih djela nasilja koje obuhvata Konvencija, pomoći i zaštiti žrtava nasilja, provođenju istraga i sudskih postupaka vezano za ova djela, te provođenju građanskih i krivičnih presuda u predmetima nasilja, uključujući i mjere

⁵¹Ibid, str. 37.

⁵²Ibid, str. 32.

⁵³Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - Obrazloženje, tačka 59.

⁵⁴Centar za pravnu pomoć ženama (2011): *Praćenje i analiza krivičnih postupaka i sudske prakse u oblasti seksualnog i rodnozasnovanog nasilja u Federaciji Bosne i Hercegovine - Završni izvještaj i analiza.*

zaštite. Iako je BiH potpisnica Evropske konvencije o uzajamnoj pomoći u krivičnim stvarima i drugih konvencija, te je donijela sveobuhvatan Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima,⁵⁵ potrebna je posebna analiza da bi se ocijenila usklađenost ovog zakona sa odredbama Konvencije te izvršila harmonizacija. Jednako važi i za Konvenciju o zaštiti pojedinaca u pogledu automatske obrade ličnih podataka i Zakon o zaštiti ličnih podataka BiH.⁵⁶

OKVIR ZA KREIRANJE I PRAĆENJE PROVEDBE INTEGRIRANIH I RODNOOSJETLJIVIH POLITIKA ZA SPREČAVANJE I BORBU PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U PORODICI

S obzirom na prirodu nasilja nad ženama i nasilja u porodici, višestruke uzroke i aspekte ovih djela, neophodnost uključenosti različitih sfera društva kako u prevenciju ovih vrsta nasilja, tako i u zaštitu i pristup pravdi za žrtve, neophodno je kreiranje multidisciplinarnih, koordiniranih, a naročito rodnoosjetljivih politika na osnovu mjerodavnih podataka i analiza te saradnje sa svim akterima koji imaju pristup potencijalnim ili stvarnim žrtvama nasilja, a sve radi ciljanog, integriranog pristupa rješavanju ovog problema. Konvencija Vijeća Evrope nalaže državama članicama da usvoje zakonodavne i druge mjere za osiguranje sveobuhvatnih, djelotvornih i koordiniranih politika za sprečavanje i borbu protiv svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom s ciljem ostvarenja multidisciplinarnog pristupa zaštiti žrtve stavljajući njen interes u središte saradnje među različitim institucijama. Ovo podrazumijeva da zajednički i holistički pristup borbi protiv nasilja treba biti organiziran, a ne izraz volje pojedinaca, uključujući sve relevantne vladine i nevladine organizacije, udruženja i interesne grupe na različitim nivoima vlasti.⁵⁷

Već je spomenuto da su BiH, FBiH i Republika Srpska donijele niz zakona i politika kojima se problemu nasilja nad ženama i u porodici pristupa na ciljan način, uključujući i uvezujući različite aktere u sistemu prevencije, pružanja zaštite i ostvarenja pristupu pravdi za žrtve. U tom smislu, zakoni o zaštiti od nasilja u porodici predstavljaju osnovu za holistički pristup ovom problemu. Pored toga, i strategije za sprečavanje i borbu protiv nasilja u porodici Republike Srpske i FBiH također insistiraju na multidisciplinarnom pristupu u ovoj oblasti djelovanja, stavljajući naglasak na ovo pitanje ne samo kroz definirane strateške programe, već i mehanizam izvještavanja. Strategijom za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske za period 2014-2019. godine definiraju se Strateški pravci, ciljevi i programi mjera: Strateški pravac 1: Prevencija nasilja u porodici, Strateški cilj 1: Nulti nivo tolerancije na nasilje u porodici; Strateški pravac 2: Podrška i pomoć žrtvama nasilja u porodici, Strateški cilj 2: Efikasna primjena Zakona o zaštiti od nasilja u porodici; Strateški pravac 3: Zaštita žrtava od nasilja u porodici, Strateški cilj 3: Nasilje u porodici je djelo od iste društvene opasnosti kao i svako drugo krivično i prekršajno djelo; Strateški pravac 4: Praćenje provođenja zakona, politika i mjera protiv nasilja u porodici, Strateški cilj 4: Usklađivanje sa standardima propisanim Konvencijom o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2013. - 2017. Federacije BiH definira pet strateških ciljeva: 1. Usklađivanje normativno-pravnog okvira u oblasti nasilja u porodici sa domaćim i međunarodnim standardima iz ove oblasti, 2. Unaprijediti znanje i vještine osoba koje se profesionalno bave pitanjima nasilja

⁵⁵Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 53/09).

⁵⁶Zakon o zaštiti ličnih podataka („Službeni glasnik BiH“, br. 49/06, 76/11 i 89/11).

⁵⁷Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - Obrazloženje, tačke 113 do 115.

u porodici, 3. Unaprijediti metodologiju za prikupljanje podataka o slučajevima nasilja u porodici, 4. Povećana društvena svijest o nasilju u porodici i oblicima nenasilničkog ponašanja, te 5. Razvijen multidisciplinarni pristup u lokalnim zajednicama u pružanju odgovarajućih vidova zaštite i tretmana žrtava nasilja u porodici i rada sa osobama koje su počinile nasilje u porodici. Za nadzor provođenja nove Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici FBiH zadužen je stručni tim sastavljen od predstavnika Federalnog ministarstva pravde, Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, Federalnog ministarstva zdravstva, Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, Federalnog zavoda za statistiku, Federalnog zavoda za zapošljavanje, Federalnog zavoda za programiranje razvoja, Zavoda za javno zdravstvo Federacije, Gender Centra Federacije, Agencije za ravnopravnost spolova BiH, Centra za edukaciju sudija i tužilaca, te predstavnika Sigurne mreže nevladinih organizacija. Implementacija ovih strategija najvećim dijelom zavisi od rodnoosjetljivog budžetiranja institucija koje su zadužene za njihovu provedbu.

Članom 37. federalnog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici propisana je obaveza vladama kantona da donesu dvogodišnje programe mjera za prevenciju, zaštitu i borbu protiv nasilja u porodici. Ovi programi su temelj za donošenje općinskih planova prevencije, čiji je cilj promocija nenasilničkog ponašanja i smanjenja broja slučajeva nasilja u porodici.

Pored posebnih strategija Republike Srpske i FBiH, donesene su i šire politike na nivou BiH, koje uključuju segmente borbe protiv nasilja u širem kontekstu unapređenja položaja žena u BiH. Tako je Vijeće ministara BiH usvojilo Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine, kao strateški dokument iz oblasti ravnopravnosti spolova u BiH, čiji je osnovni cilj ostvarivanje principa ravnopravnosti spolova u BiH u svim oblastima javnog i privatnog života. Gender akcioni plan BiH uključuje u Strateškom cilju 1. "Izrada, provođenje i praćenje programa mjera za unapređenje ravnopravnosti spolova u institucijama vlasti, po prioritarnim oblastima", između ostalog i "1.1. Sprečavanje i suzbijanje nasilja po osnovu spola, uključujući nasilje u porodici kao i trgovine osobama." Sporazum o zajedničkom finansiranju Programa implementacije Gender akcionog plana (FIGAP program), između Vijeća ministara BiH i grupe donatora potpisan je novembra 2009. godine, istovremeno sa bilateralnim sporazumima. Time je uspostavljen finansijski mehanizam i obezbijeđena su značajna materijalna sredstva za provedbu GAP BiH, kako iz međunarodnih sredstava tako i iz budžetskih sredstava Bosne i Hercegovine. Finansijski mehanizam za implementaciju Gender akcionog plana BiH (FIGAP Program) i projiciran budžet od 7.475.377,84 KM za period 2009. - 2015. godine. Na taj način, pored redovnih budžeta gender institucionalnih mehanizama su obezbijeđena značajna sredstva za provedbu GAP BiH za period od pet godina. Osnovni cilj FIGAP Programa je daljnje osnaživanje kapaciteta gender institucionalnih mehanizama i nadležnih institucija za uključivanje aktivnosti iz GAP BiH u redovne planove i programe, kao i podrška nevladinim organizacijama u provođenju projekata u okviru FIGAP-a. Agencija i gender centri su promovirali FIGAP program i upoznali sve ključne institucionalne i vaninstitucionalne aktere sa njegovom implementacijom i mogućnošću finansiranja iz ovog fonda, a radi praćenja provedbe, oformljen je Upravni odbor koji čine direktorice Agencije i entitetskih gender centara.

Kako bi politike u oblasti prevencije i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici bile informirane, bazirane na stvarnom stanju te analitičkim dokazima o razmjerama, trendovima, te različitim aspektima djela nasilja nad ženama i nasilja u porodici, neophodno je obezbijediti dostupnost relevantnih podataka iz administrativnih i alternativnih izvora, te redovno provoditi kvantitativna i kvalitativna istraživanja radi praćenja promjena trendova, primjena politika i njihovih efekata, evaluacije i ažuriranja politika ili kreiranja novih, te izvještavanja mjerodavnih tijela i javnosti o provedbi ovih politika i njihovih rezultata.

Zavodi za statistiku FBiH i Republike Srpske, te Agencija za statistiku BiH su ovlaštene za prikupljanje, evidentiranje, obradu, analizu i publikovanje statističkih podataka i informacija, u skladu sa svojim programima. Statistika spolova (gender statistika) je integralni dio statističkih istraživanja oba zavoda.

Federalni zavod svake druge godine izdaje publikaciju "Žene i muškarci u Federaciji BiH". U navedenoj publikaciji objavljuju se podaci po društvenim oblastima: stanovništvo, zdravstvo, obrazovanje, zaposlenost i nezaposlenost, socijalna zaštita, pravosuđe (u okviru toga i podaci o nasilju u porodici), izbori i registar pravnih lica u okviru koga se prikazuje učešće žena kao odgovornih osoba u ukupnom broju pravnih lica. Zadnja publikacija je objavljena 2012. godine u kojoj je Federalni zavod za statistiku pored postojećih podataka u saradnji sa Gender Centrom Federacije BiH publikovao podatke o broju poziva na SOS telefon za pomoć žrtvama nasilja u porodici, podatke o broju žrtava nasilja u porodici koje su boravile u sigurnim kućama tokom 2008. i 2009. godine u Federaciji BiH, te podatke o broju žrtava krivičnih djela prikupljenih od kantonalnih tužilaštava za period 2006.-2009. godina. Republički zavod za statistiku Republike Srpske u saradnji sa Gender centrom prikuplja i evidentira rodno razvrstane podatke o nasilju u porodici, nasilju nad ženama i općem kriminalitetu, koji se publikuju u redovnom dvogodišnjem statističkom biltenu "Žene i muškarci u Republici Srpskoj". Posljednji bilten br. 7 je objavljen 2013. godine. Bilten "Žene i muškarci u Republici Srpskoj" je značajan iz razloga što on u posebnom poglavlju sadrži podatke policije, pravosudnih organa, sigurnih kuća i evidencije poziva na SOS broj u Republici Srpskoj 1264, a koje je za potrebe biltena prikupio Gender centar Republike Srpske. Agencija za statistiku BiH redovno, svake dvije godine objavljuje publikaciju "Žene i muškarci u BiH". Posljednja, peta po redu, publikacija je objavljena 2011. godine i obuhvata podatke podijeljene po spolu iz slijedećih oblasti: stanovništvo i vitalne statistike, zdravstvo, obrazovanje, zaposlenost, socijalna zaštita, životni standard, politička vlast i pravosuđe. Većina podataka prikazanih u publikaciji je rezultat istraživanja koje provodi Agencija za statistiku BiH, kao i postojeće statističke dokumentacije, dok je manji dio podataka preuzet iz drugih državnih i institucija FBiH i Republike Srpske.

Oba zavoda su ažurirala svoje obrasce za praćenje statistike o pravosuđu, uključujući veoma bitne indikatore za nasilje nad ženama, kao što su dob i spol žrtve, te odnos između žrtve i počinioca, čime se postiže da je za sva djela koja su predmetom pravosudnog postupka moguće vidjeti da li su žrtve bile žene i tako imati indikaciju o nasilju nad ženama, ali i s obzirom na podatke o odnosu između žrtve i počinioca, moguće je vidjeti i u kojem kontekstu se ovo nasilje odvija, porodičnom, partnerskom ili u široj zajednici.

Ipak, i pored napretka koji je postignut u redefiniranju statističkih obrazaca Zavoda za statistiku FBiH i Republike Srpske radi davanja potpunije slike o nasilju nad ženama, proces ustrojavanja sistema za prikupljanje podataka o nasilju nad ženama i nasilju u porodici ne može biti kompletiran dok pojedinačne institucije koje učestvuju u sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i osiguravanju zaštite žrtava ne budu imale kompatibilne evidencije o svojim predmetima, vrsti nasilja i njegovim posljedicama, žrtvama, počiniocima i poduzetim mjerama, kao minimum. Gender centar Vlade Republike Srpske od 2008. godine na redovnom godišnjem nivou prikuplja, obrađuje i objavljuje podatke o rodnozasnovanom nasilju u Republici Srpskoj i to od sljedećih institucija: osnovni i okružni sudovi, tužilaštva, policija, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove i nevladine organizacije koje vode sigurne kuće. Pored toga, u Republici Srpskoj je u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici u 2013. godini donesen Pravilnik o sadržaju evidencije i izvještaja o nasilju u porodici.⁵⁸ U FBiH je donesen Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o izrečenim zaštitnim mjerama, osobama koje su štice zaštitnom mjerom i o nasilnim osobama kojima su izrečene zaštitne mjere⁵⁹ dok je izrada ostalih propisa u toku jer su Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici obavezana i druga nadležna federalna ministarstava (unutrašnji poslovi, zdravlje, obrazovanje i pravda) da donesu podzakonske akte kojim će propisati sadržaj i način vođenja podataka o žrtvama nasilja u porodici, kao i njihovoj vezi sa počiniocima nasilja.

⁵⁸ "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 71/13

⁵⁹ „Službene novine Federacije BiH“, broj 95/13.

Ipak, na nivou BiH i u entitetima još uvijek nije izrađena jedinstvena metodologija prikupljanja podataka o rodnozasnovanom nasilju u BiH, iako je provedeno niz aktivnosti u tom pravcu. Izrađena je komparativna analiza različitih praksi u svijetu i pregled trenutnog stanja u oblasti prikupljanja podataka u zemlji sa preporukama za izradu metodologije i indikatora za praćenje stanja u ovoj oblasti.⁶⁰ Ova analiza može poslužiti kao osnova za daljnji rad na izradi metodologije za prikupljanje podataka te određivanju mjerodavnih tijela za kompiliranje i procesuiranje ovih podataka jer daje jasne preporuke o procedurama prikupljanja podataka od administrativnih izvora (policije, centara za socijalni rad, zdravstvenih ustanova, tužilaštava, sudova, te nevladinih organizacija) i vrstama podataka (tri nivoa podataka o razmjerama i vrstama nasilja, zaštiti žrtava i mjerama suzbijanja, te posljedicama i cijeni nasilja - psihičke, fizičke, društvene i ekonomske). Neophodno je, međutim, naglasiti dodatne prilike za realizaciju ovih aktivnosti, naročito u smislu informatizacije nadležnih organa, kao i praćenja standarda koje nameću globalni tokovi i mreže komunikacije i razmjene informacija.

Administrativni podaci, međutim, predstavljaju samo vrh ledenog brijega u kontekstu nasilja nad ženama i nasilja u porodici, uzimajući u obzir nisku stopu prijavljivanja ovih djela. Iz toga razloga, neophodno je da administrativna istraživanja prate i alternativna, odnosno studije o viktimizaciji, kakva je nedavno provedena u BiH i rezultirala spomenutim istraživanjem o rasprostranjenosti nasilja prema ženama u BiH. Ovo istraživanje daje jasniju sliku o inače nevidljivom nasilju, demistificirajući razmjere psihičkog i fizičkog, te kombiniranog nasilja nad ženama, manifestirajući nisku stopu prijavljivanja nasilja, nestabilnu percepciju žrtava i njihove okoline kao stvarnih žrtava, te nedostatak povjerenja u subjekte zaštite, time ukazujući jasno na potrebne izmjene politika u prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. S obzirom na već definiranu metodologiju, te u određenoj mjeri izgrađene kapacitete zavoda za statistiku u BiH za provođenje ovakvog istraživanja, ovo istraživanje se ne može posmatrati drugačije nego kao prilika za uspostavljanje sistema za redovno provođenje ovakvih istraživanja radi poređenja podataka, praćenja eventualnih promjena i mijenjanja politika.

Nije potrebno naročito naglašavati važnost prikupljanja podataka radi ocjene uspješnosti politika, međutim, oni imaju i dodanu vrijednost u smislu izvještavanja prema međunarodnim organizacijama, te informiranju javnosti. Naime, u sklopu provedbe Konvencije, BiH ima obavezu izvještavanja generalnog sekretara Vijeća Evrope, a u saradnji sa Ekspertnom grupom GREVIO.

Strateški okvir

MEĐUNARODNI NORMATIVNI OKVIR

1. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, 1948
2. Konvencija o zabrani trgovine ljudima i iskorištavanju prostitucije drugih, 1949
3. Konvencija o državljanstvu (statusu) udatih žena, 1957

⁶⁰Nina Karadinović (2010) *Analiza sistema prikupljanja podataka o nasilju nad ženama i preporuke za unapređenje*, Populacijski fond UN-a, Gender Centar Federacije BiH, Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Gender centar-Centar za jednakost i ravnopravnost polova Republike Srpske.

4. Konvencija o pristanku na brak, minimalnoj dobi za brak i registriranju brakova, 1962
5. Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), 1993 i Opcionalni protokol
6. Konvencija o pravima djeteta, 1989
7. Ženevske konvencije I-IV o zaštiti žrtava rata, 1949 i Dopunski protokoli I i II, 1977
8. Konvencija o statusu izbjeglica, 1951 i Protokol, 1966
9. Konvencija o državljanstvu udatih žena, 1957
10. Konvencija protiv mučenja i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja, 1987
11. Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, 1994
12. Pekinška deklaracija sa Platformom za akciju, 1995
13. Rezolucija UNSC 1325 Žene, mir i sigurnost, 2000
14. Milenijski razvojni ciljevi i Milenijska deklaracija UN, 2000

EVROPSKI NORMATIVNI OKVIR

15. Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, 1950 i Dodatni protokoli
16. Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2011
17. Evropska konvencija o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima, 1959
18. Evropska konvencija o ekstradiciji, 1957 i Dodatni protokoli
19. Evropska socijalna povelja, 1961.
20. Evropska konvencija o sprečavanju mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, 1987
21. Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, 2005
22. Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, 2007
23. Preporuka Rec 2002/05 o zaštiti od nasilja nad ženama
24. Preporuka Rec 2007/17 o standardima i mehanizmima jednakosti spolova
25. Preporuka Rec (2010) 10 o ulogama žena i muškaraca u prevenciji i razrješenju konflikta i izgradnji mira
26. Preporuka R(2007)13 o gender mainstreamingu u obrazovanju

DOMAĆI NORMATIVNI OKVIR

27. Ustav Bosne i Hercegovine
28. Ustav Federacije Bosne i Hercegovine
29. Ustav Republike Srpske
30. Statut Distrikta Brčko
31. Zakon o ravnopravnosti spolova BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“, br. 32/10)
32. Zakon o zabrani diskriminacije BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 59/09)
33. Krivični zakon BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10 i 72/13)
34. Krivični zakon FBiH (Krivični zakon FBiH, „Službene novine FBiH“, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 i 42/11)
35. Krivični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06 73/10, 1/12 i 67/13)
36. Krivični zakon Brčko Distrikt BiH („Službeni glasnik BD“, br. 10/03)
37. Zakon o prekršajima Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 34/06, 1/09, 29/10 i 109/11)

38. Zakon o krivičnom postupku BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09)
39. Zakon o krivičnom postupku FBiH („Službene novine FBiH“, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10).
40. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 53/12)
41. Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikt BiH („Službeni glasnik BD“, br. 02/10 i 9/13)
42. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“, br. 12/10 i 117/11)
43. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija FBiH („Službene novine FBiH“, br. 44/98, 44/98, 42/99, 12/09 i 42/11)
44. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija Brčko Distrikta - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BD“, br. 31/11)
45. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 12/10 i 117/11)
46. Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 53/09)
47. Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka („Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 21/03, 61/04, 55/05)
48. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 120/08, 89/13)
49. Zakon o parničnom postupku pred Sudom BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 36/04, 84/07 i 58/13)
50. Zakon o parničnom postupku FBiH („Službene novine FBiH“, br. 53/03, 73/05, 19/06)
51. Zakon o parničnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09 i 61/13)
52. Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta BiH („Službeni glasnik BD“, br. 08/09 i 52/10)
53. Porodični zakon FBiH („Službene novine FBiH“, br. 35/05, 41/05)
54. Porodični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 54/02 i 41/08)
55. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH („Službene novine FBiH“, br. 28/13)
56. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 102/12 i 108/13)
57. Zakoni o radu FBiH („Službene novine FBiH“, br. 43/99, 32/00 i 29/03)
58. Zakon o radu Republike Srpske - prečišćeni tekst („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 55/07)
59. Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 37/12)
60. Zakon o dječijoj zaštiti Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 4/02, 17/08 i 1/09)
61. Zakon o dječijoj zaštiti Brčko Distrikta BiH („Službeni glasnik BD“, br. 1/03, 4/04, 21/05, 19/07, 2/08 i 51/1)
62. Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 13/10 i 61/13)
63. Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH („Službeni glasnik BD“, br. 44/11)
64. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH („Službene novine FBiH“, br. 36/99, 9, 54/04, 39/06, 14/09)
65. Zakon o zdravstvenoj zaštiti FBiH („Službene novine FBiH“, br. 30/97, 7/02 i 70/08)
66. Zakon o zdravstvenom osiguranju FBiH („Službene novine FBiH“, br. 29/97)
67. Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata FBiH („Službene novine Federacije BiH“, br. 40/10)
68. Zakon o sistemu poboljšanja kvaliteta, sigurnosti i o akreditaciji u zdravstvu FBiH („Službene novine Federacije BiH“, br. 59/05)

69. Zakonu o zdravstvenom osiguranju Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 18/99, 51/01, 70/01, 51/03, 17/08 i 1/09, 1/09 i 106/09)
70. Zakon o zdravstvenoj zaštiti Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 106/09)
71. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 37/12)
72. Zakon o zaštiti lica sa mentalnim poremećajem Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 46/04)
73. Zakon o evidencijama i statističkim istraživanjima u oblasti zdravstvene zaštite („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 53/07)
74. Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, br. 88/07)
75. Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, br. 18/03)
76. Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju („Službeni glasnik BiH“, br. 63/08)
77. Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, br. 59/07)
78. Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 119/08)
79. Zakon o osnovnom vaspitanju i obrazovanju Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 74/08 i 71/09 i 104/11)
80. Zakon o srednjem vaspitanju i obrazovanju Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 74/08 i 106/09 i 104/11)
81. Zakon o visokom obrazovanju Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 73/10, 104/11 i 84/12)
82. Zakon o obrazovanju odraslih Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 59/09)
83. Zakon o zaštiti ličnih podataka („Službeni glasnik BiH“, br. 49/06, 76/11)
84. Strategija razvoja i socijalnog uključivanja BiH
85. Strategija zapošljavanja FBiH (2009-2013)
86. Strategija zapošljavanja Republike Srpske (2011-2015)
87. Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici FBiH (2013-2017)
88. Strategija za borbu protiv nasilja u porodici Republike Srpske (2009-2013)
89. Akcioni plan za unapređenje položaja žena na selu u Republici Srpskoj do 2015. godine
90. Gender akcioni plan BiH, 2007
91. Akcioni plan BiH za implementaciju UNSCR 1325 u BiH, 2010
92. Strategija za borbu protiv nasilja nad djecom u BiH (2012-2015)
93. Akcioni plan BiH za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite, 2008

STRATEŠKI CILJEVI I PROGRAMI ZA PROVEDBU KONVENCIJE VIJEĆA EVROPE
O PREVENCIJI I BORBI PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U PORODICI
2015-2018

Strateški ciljevi

1. Osigurati sveobuhvatnu, djelotvornu i inkluzivnu prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici
2. Uspostaviti multidisciplinarni i koordinirani sistem zaštite žrtava nasilja nad ženama i nasilja u porodici u skladu sa Konvencijom Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici
3. Unaprijediti pretpostavke za kažnjavanje počinitelaca nasilja nad ženama i nasilja u porodici i osigurati pristup pravdi žrtvama
4. Unaprijediti okvir za kreiranje i praćenje provedbe integriranih i rodnoosjetljivih politika za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

1. Osigurati sveobuhvatnu, djelotvornu i inkluzivnu prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Br.	Strateški program	Odgovorna institucija	Rok provedbe	Indikatori uspjeha	Provedbeni akti/izvori verifikacije
1.1.	Poticati i promovirati kreiranje rodnoosjetljivih politika i rodnoodgovornih budžeta na svim nivoima vlasti	ARS BiH, GC FBiH, GC RS, nadležna ministarstva/odjeljenja u BiH, FBiH, Republici Srpskoj i BD, kantonalne i lokalne vlasti	2015-2018	- vrši se provjera usklađenosti akata vlada na svim nivoima sa Zakonom o ravnopravnosti spolova - sve institucije su propisima obavezane na rodnoosjetljivo budžetiranje	- normativni akti - politike - budžeti - analize i evaluacije akata, politika i budžeta
1.2.	Provoditi ciljane i djelotvorne programe prevencije nasilja nad ženama i nasilja u porodici, uključujući ranjive i marginalizirane grupe	Lokalne i kantonalne vlasti, referalni mehanizmi, nadležna ministarstva/odjeljenja u BiH, FBiH, Republici Srpskoj i BD, nevladine organizacije, u saradnji sa ARS BiH, GC FBiH i GC RS	2015-2018	- provode se sveobuhvatni programi prevencije na lokalnom nivou koji uključuju: obrazovanje, ekonomsko osnaživanje žrtava, političko osnaživanje, rodno osjetljivo budžetiranje i politike	- programi - evaluacije rezultata i efekata programa prevencije <i>Programi prevencije obuhvataju etničke, vjerske, rodne, seksualne i sve druge manjine kao ranjive i marginalizirane grupe</i>
1.3.	Provoditi djelotvorne kampanje podizanja svijesti za prepoznavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici	ARS BiH, GC FBiH, GC RS, nadležna ministarstva/odjeljenja u BiH, FBiH, Republici Srpskoj i BD, lokalne i kantonalne vlasti, nevladine organizacije	2015-2018	- provode se ciljane, efektivne i koordinirane kampanje usmjerene prema različitim ciljnim grupama, uključujući ranjive grupe, te pojedinačne institucije	- kampanje za podizanje svijesti - evaluacije efekata kampanja
1.4.	Uskladiti programe i udžbeničku politiku s principima	Nadležna ministarstva/odjeljenja u FBiH, Republici	2015, 2016, 2017	- provedena analiza nastavnih programa i udžbeničke politike na svim nivoima obrazovanja	- analiza - programi - evaluacija rezultata

	ravnopravnosti spolova	Srpskoj i BD, pedagoški zavodi FBiH i Republike Srpske, u saradnji sa ARS BiH, GC FBiH i GC RS		te u vanškolskim obrazovnim okruženjima, i date preporuke za usklađivanje sa principima ravnopravnosti spolova; provedene preporuke	programa <i>Nastavni programi i udžbenička politika usklađeni sa principima ravnopravnosti spolova tako da eliminiraju rodne stereotipe i promoviraju obrazovanje djevojčica, djevojaka i žena, zabranu diskriminacije na osnovu spola i manjinskih statusa, mirno rješavanje sporova, te ulogu dječaka i muškaraca u promociji ravnopravnosti spolova</i>
1.5.	Osigurati kontinuiranu edukaciju službenika u organima državne uprave, policijskim agencijama, zdravstvenim i ustanovama socijalne zaštite, te obrazovnim ustanovama o prepoznavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici i obavezi prijavljivanja nasilja	ARS BiH, GC FBiH, GC RS, agencije za državnu službu BiH, Republike Srpske, FBiH, nadležna ministarstva/odjeljenja unutrašnjih poslova, zdravlja, obrazovanja, socijalnog rada BiH, FBiH, Republike Srpske i BD, zavodi za javno zdravstvo FBiH i Republike Srpske	2015-2018	- unaprijeđeni su postojeći moduli za edukaciju o principima ravnopravnosti spolova i znakovima nasilja nad ženama i nasilja u porodici za organe državne uprave, policijske agencije, pravosuđe, zdravstvene i ustanove socijalne zaštite, te obrazovne ustanove - edukacija se odvija kontinuirano i osiguran je širok obuhvat zaposlenika u organima i ustanovama	- moduli edukacije - evaluacija rezultata edukacije
1.6.	Provoditi prilagođene	Nadležna	2015, 2016	- kreirani moduli za rad	- programi

	programe rada sa počiniocima nasilja nad ženama i nasilja u porodici	ministarstva/odjeljenja za zdravlje i socijalne politike FBiH, Republike Srpske i BD, nevladine organizacije, u saradnji sa ARS BiH, GC FBiH, GC RS	2017-2018	službenika sa počiniocima za provođenje psihosocijalnog tretmana -uspostavljen sistem za licenciranje rada sa počiniocima nasilja - izrađeni standardi i metodologija za rad sa počiniocima nasilja - provode se programi	- evaluacije rezultata programa <i>Programi se provode naročito uzimajući u obzir interese, sigurnost i ljudska prava žrtve; programi su zasnovani na naučno dokazanim rezultatima terapijskog rada, uz primjenu posebnih metoda za počinioce seksualnog nasilja</i>
1.7.	Osigurati rodnoosjetljivo, angažirano i odgovorno izvještavanje medija o nasilju nad ženama i nasilju u porodici i pravima za žrtve nasilja	ARS BiH, GC FBiH, GC RS, RAK, Vijeće za štampu, udruženja novinara	2015, 2016 2017-2018	- kreiran program edukacije za predstavnike medija i urednike te se oni redovno educiraju o problematici nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ranjivosti žrtava nasilja i njihovim pravima - izvršena analiza poštivanja medijskih kodeksa i date preporuke za unapređenje - preporuke se provode	- programi edukacije - evaluacija rezultata programa - kampanje - evaluacija efekata kampanja <i>Mediji se uključuju u promoviranje ravnopravnosti spolova, rušenje rodnih stereotipa, promociju nenasilnog rješavanja sporova, te podizanje svijesti o različitim vrstama nasilja nad ženama i nasilja u porodici i njihovim pravima</i>
1.8.	Poticati privatni i IKT sektor na prevenciju	ARS BiH, GC RS, GC FBiH, privredne komore,	2015	- provedena analiza propisa i praksi privatnog i IKT sektora	- analiza - normativni akti

	nasilja nad ženama i nasilja u porodici	udruženja poslodavaca	2016-2018	u prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i date preporuke za unapređenje - provode se preporuke	- evaluacija efekata <i>Privatni i IKT sektor uključuju pitanja rodne ravnopravnosti i nasilja u sopstvenu samoregulaciju radi prevencije nasilja i zaštite od nasilja</i>
1.9.	Uključiti vjerske zajednice u podizanje svijesti o nasilju nad ženama i nasilju u porodici kao društveno neprihvatljivom ponašanju te sprečavanje neprihvatljivih opravdanja za nasilje	ARS BiH, GS FBiH, GC RS, vjerske zajednice, Republički sekretarijat za vjere Republike Srpske, nadležna ministarstva/odjeljenja u BiH, FBiH, Republici Srpskoj i BD, lokalne i kantonalne vlasti, referalni mehanizmi, nevladine organizacije	2015-2018	- vjerski lideri, kao i lideri manjinskih grupa su uključeni u sveobuhvatnu, djelotvornu i inkluzivnu prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici	- konsultativni sastanci, okrugli stolovi, konferencije - evaluacija rezultata konsultacija sa vjerskim zajednicama <i>Vjerski lideri koriste svoj autoritet u zajednicama da promoviraju nenasilno ponašanje, ulogu dječaka i muškaraca u prevenciji nasilja, te zabranjuju neprihvatljiva opravdanja za nasilje</i>
1.10.	Uključiti organizacije civilnog društva u podizanje svijesti o nasilju nad ženama i nasilju u porodici kao društveno neprihvatljivom ponašanju te sprečavanje	ARS BiH, GC FBiH, GC RS, nadležna ministarstva/odjeljenja BiH, FBiH, Republike Srpske i BD, organizacije civilnog društva	2015-2018	- organizacije civilnog društva učestvuju u kampanjama za promociju nenasilja - lideri udruženja osoba sa invaliditetom, osoba koje boluju od bolesti ovisnosti i teških oboljenja, mentalno oboljelih, etničkih manjina, seksualnih i rodnih manjina,	- programi edukacije - evaluacija rezultata edukacije - kampanje za podizanje svijesti - evaluacije efekata kampanja

	neprihvatljivih opravdanja za nasilje, s posebnim akcentom na ranjive i marginalizirane grupe			udruženja koja zastupaju interese seksualnih radnica, upoznati su sa Konvencijom i zagovaraju prava marginaliziranih grupa na nenasilje	
--	---	--	--	---	--

2. Uspostaviti multidisciplinarni i koordinirani sistem zaštite žrtava nasilja nad ženama i nasilja u porodici u skladu sa Konvencijom Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Br.	Strateški program	Odgovorna institucija	Rok provedbe	Indikatori uspjeha	Provedbeni akti/izvori verifikacije
2.1.	Uskladiti normativno-pravni okvir kojim se osigurava opća i specijalizirana zaštita i podrška žrtvama nasilja sa standardima koje propisuje Konvencija	Nadležna ministarstva/odjeljenja za zdravlje, socijalnu politiku FBiH, Republike Srpske i BD, u saradnji sa ARS BiH, GC FBiH, GC RS	2015, 2016	- usvojen je normativno-pravni okvir koji osigurava opće i specijalizirane usluge žrtvama nasilja	- normativni akti <i>Opće usluge omogućuju oporavak od nasilja, a uključuju pravno i psihološko savjetovalište, finansijsku pomoć, stanovanje, obrazovanje, obuku i pomoć kod zapošljavanja te zdravstvene i druge usluge socijalne zaštite; normativni okvir u FBiH, RS i BD predviđa specijalizirane usluge za sve žrtve nasilja kroz posebne smještajne i terapijske kapacitete za žrtve nasilja nad ženama, posebno seksualnog nasilja, i nasilja u porodici</i>
2.2.	Uskladiti institucionalni okvir za osiguranje zaštite i podrške žrtvama nasilja sa odredbama Konvencije	Nadležna ministarstva/odjeljenja u FBiH, Republike Srpske i BD, lokalne i kantonalne vlasti, u	2015-2017	- uspostavljen je dovoljan broj sigurnih kuća i kriznih centara za žrtve seksualnog nasilja	- institucionalni aranžmani - evaluacija rada i

		saradnji sa ARS, GC FBiH, GC RS			ispunjenosti standarda <i>Sigurne kuće osiguravaju adekvatnu geografsku zastupljenost te dovoljan broj mjesta, a najmanje jedno porodično mjesto na 10,000 stanovnika; sigurne kuće pružaju žrtvama multidisciplinarnu zaštitu i podršku radi oporavka od iskustva nasilja, a u skladu sa šest kriterija Konvencije; uspostavljeni su, posebni ili u sklopu postojećih sigurnih kuća, specijalizirani krizni ili referalni centri za žrtve seksualnog nasilja sa zdravstvenim kapacitetima za osiguranje forenzičkog materijala i posttraumatske podrške</i>
2.3.	Unaprijediti multidisciplinarni pristup pružanju zaštite i podrške žrtvama nasilja u skladu	Nadležna ministarstva/odjeljenj a FBiH, Republike Srpske i BD, lokalne i	2015-2018	- uspostavljeni su referalni mehanizmi na lokalnom ili kantonalnom nivou - osigurani su uvjeti za	- institucionalni aranžmani - protokoli,

	sa odredbama i kriterijima Konvencije	kantonalne vlasti, nevladine organizacije, u saradnji sa ARS BiH, GC FBiH, GC RS,		održivost SOS linija za pomoć žrtvama nasilja	<p>memorandumu o razumijevanju, sporazumi i sl.</p> <p>- evaluacija rada i ispunjenosti standarda</p> <p><i>Osigurava se zaštita i podrška žrtvi od samog otkrivanja ili prijave nasilja, sa jasnim procedurama koje primjenjuju zdravstvene, obrazovne i ustanove socijalne zaštite bez obzira na želju žrtve da prijavi nasilje ili ne; žrtvama se osigurava sveobuhvatna zdravstvena i psihosocijalna podrška i zaštita bazirana na šest kriterija Konvencije sa ciljem pune rehabilitacije; zaštitne mjere se provode i vrši se evaluacija radi evidentiranja problema u provedbi</i></p>
2.4.	Alocirati adekvatne resurse nadležnim subjektima za pružanje zaštite i podrške žrtvama	Vlada FBiH, Vlada Republike Srpske, lokalne i kantonalne vlasti	2015-2018	- subjekti zaštite i podrške raspolažu dovoljnim finansijskim, kadrovskim i materijalnim resursima za pružanje zaštite u skladu sa	<p>- budžeti</p> <p>- programi edukacije</p> <p>- evaluacija rezultata</p>

				standardima Konvencije	edukacije i programa <i>Provodi se ciljana edukacija za bolje prepoznavanje potreba žrtava i provođenje programa zaštite i podrške; kreirani su i provode se programi sprečavanja sindroma sagorijevanja osoblja u subjektima zaštite</i>
2.5.	Povećati dostupnost informacija o instrumentima zaštite i podrške za sve žrtve nasilja	Referalni mehanizmi, lokalne vlasti i kantonalne vlasti, nevladine organizacije, mediji, u saradnji sa ARS BiH, GC FBiH, GC RS	2015-2018	- obrazovne, zdravstvene i ustanove socijalne zaštite, policijske agencije i pravosudne institucije, udruženja građana i nevladine organizacije i mediji osiguravaju vidljivost informacija o dostupnim instrumentima zaštite i podrške za žrtve nasilja	- politike komunikacije - evaluacija efekata
2.6.	Osigurati zaštitu i podršku stranim žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici	Ministarstvo sigurnosti BiH, Služba za poslove sa strancima BiH, nadležna ministarstva unutrašnjih poslova FBiH i Republike Srpske, Policija BD, Azilantski centar Ministarstva sigurnosti BiH, Imigracioni centar za ilegalne imigrante u	2015 2015-2018	- izvršena je analiza usklađenosti zakonodavstva o boravku i kretanju stranaca i azilu BiH sa odredbama Konvencije i pokrenuta procedura za usaglašavanje - educirano osoblje za postupanje prema stranim žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici i njihovoj djeci	- analize - normativni akti osiguravaju rodnoosjetljive prakse kod odlučivanja o statusu migrantkinja žrtava nasilja - programi edukacije - evaluacija rezultata

		BiH, u saradnji sa ARS BiH, GC FBiH i GC RS	2015-2018	- iskorišteni i prošireni postojeći kapaciteti vladinih i nevladinih organizacija za pružanje informacija, zaštite i podrške migrantima i tražiocima azila	edukacije - institucionalni aranžmani
2.7.	Osigurati zaštitu i podršku žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici koje su državljanke BiH u inozemstvu	Ministarstvo vanjskih poslova BiH	2015 2015-2018	- Provedena analiza konzularnih informacija, pomoći, podrške i zaštite u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici u inozemstvu, date i provedene preporuke za unapređenje informacija, pomoći, podrške i zaštite - provedena edukacija konzularnog osoblja	- analiza - opći akti osiguravaju mogućnost zaštite i podrške žrtvama nasilja - analiza efekata edukacije konzularnog osoblja

3. Unaprijediti pretpostavke za kažnjavanje počilaca nasilja nad ženama i nasilja u porodici i osigurati pristup pravdi žrtvama

Br.	Strateški program	Odgovorna institucija	Rok provedbe	Indikatori uspjeha	Provedbeni akti/izvori verifikacije
3.1.	Uskladiti krivično zakonodavstvo sa odredbama Konvencije	Nadležna ministarstva pravde BiH, FBiH i Republike Srpske, Pravosudna komisija BD, u saradnji sa ARS BiH, GC RS, GC FBiH	2015,2016	- obavljena analiza i date preporuke za harmonizaciju - izmijenjeni krivični zakoni BiH, RS, FBiH i BD u skladu sa odredbama Konvencije	- analiza - normativni akti <i>Izmijenjeni zakoni uključuju dodatne i precizirane inkriminacije, uključujući odgovornost za neprijavlivanje krivičnih djela i prekršaja, otežavajuće okolnosti, te srazmjerne kazne, adekvatne rokove zastare, sa zabranom obaveznog alternativnog rješavanja sporova</i>
3.2.	Uskladiti građansko zakonodavstvo sa odredbama Konvencije	Nadležna ministarstva pravde BiH, FBiH i Republike Srpske, Pravosudna komisija BD, u saradnji sa ARS BiH, GC RS, GC FBiH	2015-2018	- obavljena analiza i date preporuke za harmonizaciju - izmijenjeni zakoni o parničnom postupku i porodični zakoni	- analiza - normativni akti <i>Izmijenjeni zakoni osiguravaju građanske pravne lijekove za žrtve nasilja</i>
3.3.	Provoditi edukativne kampanje kojima bi se ohrabrililo prijavljivanje djela nasilja nad ženama i nasilja u	ARS BiH, GC FBiH i GC RS, nadležna ministarstva/odjeljenja u BiH, FBiH, Republici Srpskoj i BD, lokalne i	2015-2018	- provode se efektivne komunikacijske kampanje u široj javnosti radi ohrabrenja prijavljivanja nasilja i mjere se efekti kampanja	- kampanje - evaluacija efekata kampanja - programi edukacije - evaluacija rezultata

	porodici	kantonalne vlasti, referalni mehanizmi, NVO			edukacije <i>Profesionalci u obrazovnim, socijalnim i zdravstvenim ustanovama, kao i nevladinim organizacijama i udruženjima se redovno educiraju o obavezi prijavljivanja nasilja; evaluiraju se efekti edukacije</i>
3.4.	Unaprijediti odgovor policijskih službenika u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici, primjenu zaštitnih mjera i provođenje istraga	Nadležna ministarstva unutrašnjih poslova u FBiH, Republike Srpske i Policija BD, Služba za poslove sa strancima BiH, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova Mostar, Uprava za policijsko obrazovanje MUP Republike Srpske, Policijska akademija FMUP, u saradnji sa ARS BiH, GC FBiH i GC RS	2015,2016 2015,2016 2015-2018	- postojeći programi edukacije u policijskim obrazovnim ustanovama su unaprijeđeni i kontinuirano se provode; imaju široki obuhvat polaznika - uveden predmet o nasilju nad ženama i nasilju u porodici u policijske akademije i fakultete kriminalističkih nauka - provode se efikasnije krivične istrage i zaštita žrtava	- programi - evaluacija rezultata programa - politike - evaluacija efekata politika <i>Vrše se unapređenja edukacije i praksi sa ciljem uvođenja koncepta procjene rizika i proaktivnog postupanja policije u sprečavanju eskalacije nasilja, unapređenja istražnih radnji i provođenja zaštitnih mjera; unaprijeđene su metode krivičnih istraga i primjene</i>

					<i>istražnih radnji; izvršena je evaluacija primjene zaštitnih mjera, identificirani problemi u primjeni i definirani jasni koraci za unapređenje</i>
3.5.	Unaprijediti programe edukacije za tužioce i sudije	CEST FBiH, Republike Srpske, VSTV BiH, nadležna ministarstva pravde i PK BD, u saradnji sa ARS, GC FBiH i GC RS	2015-2018	<ul style="list-style-type: none"> - usklađeni su postojeći programi edukacije sudija i tužilaca sa zahtjevima Konvencije - provode se evaluacije efekata edukacije i vrše unapređenja u smislu unapređenja primjene istražnih metoda i metoda dokazivanja 	<ul style="list-style-type: none"> - programi - evaluacija rezultata programa - evaluacija politike <p><i>Proširen je broj polaznika koji se specijaliziraju u oblasti krivičnih djela i prekršaja protiv života i tijela, porodice, braka i omladine, te vrijednosti zaštićenih međunarodnim humanitarnim pravom i ljudskim pravima</i></p>
3.6.	Osigurati pretpostavke za dosljednu primjenu propisa i obezbjeđenje zaštite svjedoka	Nadležna ministarstva unutrašnjih poslova FBiH i Republike Srpske, Policija BD, SIPA, Služba za poslove sa strancima BiH, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova Mostar, Uprava za policijsko obrazovanje MUP RS, CEST FBiH i CEST RS, nadležna	2015-2018	<ul style="list-style-type: none"> - policijski službenici, tužioci i sudije educirani o postupanju prema ugroženim svjedocima i svjedocima pod prijetnjom - u tužilaštvima i sudovima osigurani ljudski kapaciteti i infrastrukturne i materijalne pretpostavke, uspostavljeni odjeli za podršku svjedocima u sudovima 	<ul style="list-style-type: none"> - programi edukacije - evaluacija rezultata programa edukacije - institucionalni aranžmani - budžeti - analize <p><i>Osigurano prilagođeno postupanje prema žrtvama nasilja i dosljedna primjena</i></p>

		ministarstva pravde u FBiH, RS, PK BD, VSTV BiH, sudovi i tužilaštva			<i>zakona o zaštiti svjedoka i zakona o postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku; provedena analiza o postupanju prema svjedocima i date preporuke za unapređenje</i>
3.7.	Osigurati pristup besplatnoj pravnoj pomoći svim žrtvama nasilja	Nadležna ministarstva pravde BiH, FBiH, Republike Srpske, Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći Tuzla, Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći Zenica, Županijski zavod za pružanje pravne pomoći Odžak, Županijski zavod za pružanje pravne pomoći Široki Brijeg, Centar za pružanje besplatne pravne pomoći Republike Srpske, Kancelarija za pružanje pravne pomoći BD, nevladine organizacije	2015,2016 2015-2018	- usvojeni zakoni o besplatnoj pravnoj pomoći koji prepoznaju žrtve nasilja nad ženama i nasilja u porodici kao korisnike besplatne pravne pomoći - upotpunjen institucionalni okvir za pružanje besplatne pravne pomoći žrtvama svih vrsta nasilja nad ženama bez obzira na njihov manjinski status na čitavoj teritoriji BiH uz korištenje već postojećih kapaciteta	- normativni akti - institucionalni aranžmani
3.8.	Osigurati pretpostavke za nadoknadu štete žrtvama nasilja	Nadležna ministarstva pravde BiH, FBiH i Republike Srpske, VSTV BiH, PK BD, CEST	2015, 2016	- analizirana sudska praksa, sudije educirane da imovinskopravne zahtjeve rješavaju, po mogućnosti, u	- programi edukacije - evaluacija rezultata

		Republike Srpske i CEST FBiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, VM BiH, Vlada Republike Srpske i Vlada FBiH		istom krivičnom postupku - osigurani budžeti za nadoknadu štete od strane države	edukacije
3.9.	Uskladiti propise o međunarodnoj pravnoj pomoći sa odredbama Konvencije	Nadležna ministarstva pravde BiH, FBiH i Republike Srpske, PK BD	2017-2018	- provedena analiza i date preporuke za usklađivanje zakonodavstva - usklađeno zakonodavstvo o međunarodnoj pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima	- analiza - normativni akti

4. Unaprijediti okvir za kreiranje i praćenje provedbe integriranih i rodnoosjetljivih politika za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Br.	Strateški program	Odgovorna institucija	Rok provedbe	Indikatori uspjeha	Provedbeni akti/izvori verifikacije
4.1.	Definirati jedinstvenu metodologiju za prikupljanje administrativnih podataka o nasilju nad ženama i nasilju u porodici	ARS BiH, GC FBiH i Republika Srpska, nadležna ministarstva/odjeljenja BiH, Republike Srpske, FBiH i BD, Republički zavod za statistiku Republike Srpske, Federalni zavod za statistiku, Agencija za statistiku BiH	2015	- definirana metodologija i indikatori za prikupljanje administrativnih podataka, obrasci za statističku obradu i procedure za razmjenu podataka	- normativni akti - politike - institucionalni aranžmani - metodologija <i>Metodologija prikupljanja podataka i indikatori uključuju podatke o vrsti nasilja, profilu počinioca i žrtve i njihovom odnosu, mjerama zaštite i podrške, kaznenoj politici, te cijeni nasilja</i>
4.2.	Razviti kapacitete institucija da evidentiraju i koriste podatke o nasilju nad ženama i nasilju u porodici	Nadležna ministarstva/odjeljenja BiH, FBiH, Republike Srpske i BD, VSTV BiH, u saradnji sa ARS BiH, GC FBiH i GC Republike Srpske	2015-2018	- definirani i propisani obrasci za evidencije i statističku obradu, te softverska rješenja, - profesionalci educirani - izrađena analiza i unaprijeđena baza podataka pravosudnih institucija	- politike - softverska rješenja - programi edukacije - evaluacija rezultata programa

4.3.	Provesti istraživanje o rasprostranjenosti nasilja nad ženama i nasilja u porodici	ARS BiH, GC FBiH i GC Republike Srpske, Republički zavod za statistiku Republike Srpske, Federalni zavod za statistiku, Agencija za statistiku BiH	2017	- istraživanja o rasprostranjenosti nasilja nad ženama i nasilja u porodici provedena i objavljena	- normativni akti - politike - institucionalni aranžmani - istraživanja
4.4.	Osigurati konsultacije sa nevladinim sektorom i marginaliziranim grupama	Nadležna ministarstva/odjeljenja BiH, FBiH, Republike Srpske i BD, ARS BiH, GC FBiH i GC Republike Srpske, organizacije civilnog društva	2015-2018	- predstavnici nevladinih organizacija i organizacija civilnog društva uključeni u radne grupe za kreiranje zakona i politika - provode se javne rasprave	- normativni akti - politike - učešće u konsultacijama, konsultativni sastanci, javne rasprave
4.5.	Podnositi redovne izvještaje o implementaciji Strategije i razmjerama i posljedicama nasilja nad ženama svim zainteresiranim stranama	Predstavnici nadležnih institucija BiH, FBiH, Republike Srpske i BD i Sigurne mreže u skladu sa ključnim aspektima Konvencije i strateškog dokumenta za njenu primjenu	2015-2018	- izvještaji se podnose PS BiH, VM BiH, nadležnim institucijama u BiH, generalnom sekretaru Vijeća Evrope, u saradnji sa GREVIO, te zainteresiranim organizacijama UN i dr.	- izvještaji

